

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutus, kirjasto- ja tietopalvelu

2021

Joonas Yliniemi

HANKINTAEHDOTUKSET TURUN KAUPUNGINKIRJASTOSSA

Joonas Yliniemi

HANKINTAEHDOTUKSET TURUN KAUPUNGINKIRJASTOSSA

Tämä tutkimuksellinen opinnäytetyö käsittelee Turun kaupunginkirjaston hankintaehdotuksia. Opinnäytetyö on toteutettu toimeksiantona Turun kaupunginkirjastolle.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää mitä hankintaehdotuksista voi päätellä tilastojen perusteella, mitä kirjasto voi ottaa hankintaehdotusten perusteella huomioon ja millaista aineistoa hankintaehdotuslomakkeen kautta ehdotetaan. Samalla tutustuin Vaski-verkkokirjaston hankintaehdotuslomakkeeseen tekemällä oman hankintaehdotuksen sekä havainnoin lomakkeen käytettävyyttä ja miten sitä voisi parantaa.

Sain käyttööni Turun kaupunginkirjastolta hankintaehdotustilastoja vuosilta 2019 ja 2020 sekä e-aineistojen hankintaehdotustilastot vuosilta 2020 ja 2021.

Perehdyin myös Suomen kirjaston kirjavalinnan historiaan 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun ja kuinka kirjastolaki on muuttunut vuosien aikana ja miten se on vaikuttanut kirjaston tavoitteisiin ja asiakassuhtautumiseen. Lisäksi perehdyin hankintaehdotusten rooliin Vaski-kirjastojen kokoelmalinjauksessa ja Turun kaupunginkirjastossa.

Haastattelin Turun kaupunginkirjaston hankintaehdotuksia käsitteleviä henkilökunnan jäseniä ja keskustelimme hankintaehdotusten käsittelystä, hankintaehdotuksiin suhtautumisesta ja hankintaehdotustilastoista löytämiäni tietoja.

Haastatteluista ja hankintaehdotustilastoista paljastui asioita, joita kirjasto voisi ottaa huomioon hankintaehdotuslomakkeen ja hankintaehdotusten kannalta.

Nuorten aineistoista oli hyvin vähän ehdotuksia tilastoissa. Hankintaehdotuksia voisi tuoda nuorille kirjaston käyttäjille paremmin esille, sillä se auttaisi tuomaan nuorten ääntä kuuluvammaksi ja tuoda kirjastolle uutta tietoa nuorten trendeistä.

Kirjasto voisi tehdä oman hankintaprosessinsa läpinäkyvämmäksi asiakkaille, joka auttaisi ymmärtämään sitä paremmin.

Hankintaehdotuslomaketta pystyy parantamaan pienillä korjauksilla ja lisäyksillä, kuten ISBN-tunnuksen lisääminen, pelien formaatin tarkentaminen, pudotusvalikko noutokirjastolle kirjaston nimen kirjoittamisen sijaan ja sarjakuvan lisääminen aineistolajeihin.

ASIASANAT:

Aineistonvalinta, asiakaspalvelu, ehdotukset, kokoelmatyö, yleiset kirjastot, kirjastopalvelut

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Business Administration, Library and Information Services

2021 | 42 pages

Joonas Yliniemi

AQUISITION PROPOSALS IN TURKU CITY LIBRARY

The subject of this research-oriented thesis is acquisition proposals in Turku City Library. This thesis was assigned by Turku City Library. The objective of this thesis was to research acquisition proposal statistics to deduce what library could learn from it and what kind of resources are proposed.

The thesis writer also familiarized himself with Turku City Library's acquisition proposal form on Vaski online library by making his own acquisition proposal and observing the usability of the form and how it could be improved. Turku City Library's acquisition proposal statistics were received from years 2019 and 2020 and the acquisition proposal statistics of e-resources from years 2020 and 2021.

The thesis writer acquainted himself with the history of book selection of the Finnish library from the end of 1800's to the beginning of the 1900's and how the public libraries act has changed during the years and how it has affected the library's objectives and how its attitude towards users have evolved. Furthermore, the role of acquisition proposals at Turku city library and on the Vaski-library's collection policy were studied.

The thesis writer interviewed the staff of Turku City Library who handle the acquisition proposals. Their working on the acquisitions was discussed as well as the attitude towards them and the information that was found from the acquisition proposal statistics.

The interviews and acquisition proposal statistics revealed elements that Turku City Library could take to consideration from the acquisition proposal statistics and the form.

There were very little suggestions of material for the youth. Acquisition proposals could be made more apparent to the youth, and it would help the library to get new information about trends and make the voice of the youth more audible. The library could make the material selection process more visible to its users which would help to make it more understandable to them.

The acquisition proposal form could be improved with minor tweaks and additions such as an option for ISBN, a drop-down list for the pick-up library, adding comic to format and giving games a container format.

KEYWORDS:

Acquisition, material selection, collection management, propositions, public libraries, library services

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUSASETELMA	2
2.1 Havainnointi	2
2.2 Hankintaehdotustilastot	2
2.3 Haastattelut	3
3 KIRJAVALLINNAN HISTORIA JA NYKYPÄIVÄ	4
3.1 Kirjavalinta Suomessa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa	4
3.2 Kirjastolait ja niiden tulkinat kirjavalinnan näkökulmasta	7
3.3 Hankintaehdotukset Turun kaupunginkirjastossa	13
3.4 Vaski-kirjastojen kokoelmalinjaus	16
4 TUTKIMUSTULOKSET	18
4.1 Hankintaehdotuslomakkeen testaus ja havainnointi	18
4.2 Hankintaehdotustilastot vuodelta 2019 ja 2020	19
4.3 E-aineistojen hankintaehdotukset vuodelta 2020 ja 2021.	23
4.4 Haastattelujen lähtökohta	24
4.5 Kooste haastatteluista	25
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
5.1 Parannusehdotuksia Turun kaupunginkirjaston hankintaehdotuslomakkeeseen	36
5.2 Mitä kirjasto voisi ottaa huomioon hankintaehdotustilastoista	37
6 YHTEENVETO	39
LÄHTEET	41
 KUVAT	
Kuva 1 Esimerkki vuoden 2019 hankintaehdotustilastoista.	20
Kuva 2 Esimerkki vuoden 2021 e-aineistojen hankintaehdotuksista.	23

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on toimeksianto Turun kaupunginkirjastolle, joka koskee heidän vastaanottamiaan hankintaehdotuksia. Turun kaupunginkirjasto kuuluu Vaski-kirjastoverkostoon, joka kattaa valtaosan Varsinais-Suomen kirjastoista.

Opinnäytetyö toteutetaan tutkimuksellisenä. Opinnäytetyön tarkoitus on tutkia hankintaehdotustilastoja ja selvittää mitä niistä voidaan päätellä, millaista aineistoa kirjastolle ehdotetaan sekä mitä kirjasto voisi ottaa hankintaehdotusten perusteella huomioon. Turun kaupunginkirjasto on kerännyt anonyymejä tilastoja Vaski-verkkokirjastossa olevan hankintaehdotuslomakkeen kautta lähetettyjä ehdotuksia vuodesta 2017 saakka.

Perehdyn kirjaston kirjalinnan historiaan 1800-luvun lopulta 1900-luvun alkuun ja miten kirjaston suhtautuminen asiakaskuntaansa on muuttunut ajan kuluessa sekä kuinka kirjastolakia on tulkittu ja miten se on ohjannut hankintaehdotusten huomioonottamista.

Tutustun Vaski-kirjaston hankintaehdotuslomakkeeseen tekemällä oman hankintaehdotukseni ja havainnoin lomakkeen käytettävyyttä sekä miten sitä voisi parannella.

Havainnoin vuosien 2019 ja 2020 hankintaehdotustilastoja ja selvitän, millaisia aineistoja Turun kaupunginkirjastolle ehdotetaan. Samalla käyn läpi vuoden 2020 ja 2021 e-aineistojen hankintaehdotustilastot ja tutkin miten e-aineistojen hankintaehdotukset eroavat muista hankintaehdotuksista.

Haastattelen Turun kaupunginkirjaston henkilökuntaa eri osastoilta. Haastateltavat käsittelevät hankintaehdotuksia. Haastatteluissa otan puheenaiheiksi hankintaehdotusten käsittelyn, hankintaehdotuksiin suhtautumisen ja hankintaehdotustilastoista löytämiäni tietoja.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Havainnointi

Tavoitteenani on testata ja havainnoida Turun kaupunginkirjaston verkkosivulla olevaa hankintaehdotuslomaketta tekemällä oma hankintaehdotus.

Hankintaehdotuslomakkeen täyttämisen avulla voin havainnoida hankintaehdotuslomakkeen sisältöä, millaisia vaihtoehtoja se tarjoaa ja kuinka käytettävä se on.

Lisäksi pystyn selvittämään, kuinka paljon aikaa yksittäisen hankintaehdotuksen käsitteilyyn kuluu, hyväksytäänkö hankintaehdotustani vai kieltäydytäänkö siitä ja milloin siitä tiedotetaan.

2.2 Hankintaehdotustilastot

Opinnäytetyötäni varten sain käyttöön tilastoja Turun kaupunginkirjaston hankintaehdotuksista. Tilastoja on kirjattu vuodesta 2017 asti ja tätä opinnäytetyötä varten päätin, että on järkevintä tutkia tilastoja kahdelta edelliseltä vuodelta, eli vuosi 2019 ja 2020. Sain lisäksi tilastoja vuodelta 2020 ja 2021 Turun kaupunginkirjaston e-aineistojen hankintaehdotuksista, jotka olivat tulleet hankintaehdotuslomakkeen ulkopuolelta.

Tarkoitukseni on ottaa selvää, mitä molempien vuosien hankintaehdotustilastot kertovat, onko niissä jonkinlaisia eroavaisuuksia keskenään sekä miten kirjaston käyttäjät täyttävät hankintaehdotuslomakkeita ja millaista aineistoa käyttäjät ehdottavat kirjastolle hankittavaksi.

Lisäksi selvitän, onko hankintaehdotustilastojen joukossa marginaaleja mitä kirjasto voisi ottaa paremmin huomioon omassa hankintatyössään.

2.3 Haastattelut

Tavoitteenani on haastatella Turun kaupunginkirjaston työntekijöitä, jotka ovat vastuussa hankintaehdotusten käsittelystä. Ennen haastattelua aion tutkia edellä mainittuja hankintaehdotustilastoja ja tehdä kysymyksiä omien havaintojeni pohjalta.

Kysyn myös muita hankintaehdotuksiin liittyviä kysymyksiä, joihin en löydä suoraan vastausta muualta, kuten mitä työvaiheita hankintaehdotuksen käsittely sisältää.

Selvitän toimeksiantajani kanssa, kuinka montaa henkilöä pääsen haastattelemaan ja suunnittelen tavan, miten järjestän haastattelut sekä kuinka dokumentoin sen.

3 KIRJAVALINNAN HISTORIA JA NYKYPÄIVÄ

3.1 Kirjavalinta Suomessa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa

Kirjavalinta on ollut hyvin hallittua ja tarkoin varjeltua, joten asiakkaiden ehdottamalle aineistolle ei ole ollut kovin suurta jalansijaa suomalaisen kirjaston historiassa, sillä kirjaston periaatteena on ollut sivistystavoite, mutta pieniä pilkahduksia siitä on tuotu esille. Kirjaston suhtautuminen ja luottamus omaan asiakaskuntaansa on kehittynyt ajan myötä myönteisemmäksi ja nykypäivänä kirjasto ei pidä asiakkaitaan ala-arvoisina sekä mahdollistaa asiakkaiden vaikuttamista kirjaston toimintaan.

Hankintaehdotuksista itsessään on hyvin vähän tietoa kirjastolaitoksen historiassa, mutta siihen ei ollut aktiivisesti pyritty. Kirjojen laadusta oltiin tarkempia ja valinnassa oli paljon tekijöitä mukana alusta alkaen. Mielestäni historian tunteminen on hyvä tapa oppia siitä mistä kaikki on alkanut sekä kuinka kirjasto on nykypäivänä avoimempi asiakkailleen. Kansanvalistusseuralla on ollut yllättävän suuri rooli nykypäiväisen kirjastolaitoksen muodostumisessa.

Ajatuksenani on tuoda esille sitä, kuinka kirjasto on ottanut asiakaskuntansa huomioon ja kuinka kirjaston suhtautuminen sivistystavoitteeseen, ja lukuharrastuksen tukemiseen on muuttunut hiljalleen vuosien aikana kohti asiakasystävällistä ja matalakynnyksistä palvelua, joka mahdollistaa oppimisen lisäksi myös virkistäytymisen.

Kirjavalinta oli Suomessa kirjastojen perustamisen ohella ensimmäisiä kirjastokeskustelun aiheita, koska kirjastoista puhuttiin tärkeänä osana lukutaidon edistämistä. Suomalaisen kirjallisuuden vähäisyyttä pidettiin huolenaiheena, eikä ilmestyvästä kirjallisuudesta tiedetty tai sen saatavuudestakaan. Pelkona oli myös, että epätoivottua kirjallisuutta päätyisi kansan käsiin. Kansankirjastoihin sopivasta kirjallisuudesta laadittiin avuksi luetteloita, jotka Kansanvalistusseura otti ohjelmaansa perustamisensa jälkeen. (Vatanen, 1999.)

Vuonna 1874 perustetun Kansanvalistusseuran tarkoituksena oli tarjota sivistystä, kulttuuria ja hyvinvointia koko kansalle. Kansanvalistusseura toimi aluksi kustantajana ja kirjojen välittäjänä, mutta sen toiminta laajeni nopeasti. Kansanvalistusseura oli varhainen kirjastoalan kokoaja sekä kattojärjestö, jonka toiminnan jatkajaksi tuli valtion

kirjastotoimikunta, joka perustettiin Suomen itsenäisyyden aikaan, kun kirjastotoimi siirtyi valtion ohjaukseen. (Oranen, 2014.)

Kansanvalistusseura omaksui kirjastolaitoksen kattojärjestön tehtävän 1880-luvun alussa. Se alkoi järjestämään kirjastonhoidon opastusta ja lähettämään kirjastoille suosituksia ja luetteloita hankittavista kirjoista sekä välittämään omia ja muiden julkaisuja kirjastoille. Näin syntyi suosituksia ja malliluetteloita kirjastoille hankittavista kirjoista. Seura myönsi pienille kirjastoille myös taloudellista tukea kirjalahjoitusten ja valtiopäivien myöntämien määrärahojen muodossa. (Oranen, 2014.)

1890-luvulla kansanvalistusseuraan nimitettiin kirjastovaliokunta, joka huolehti avustusten jakamisesta sekä luetteloiden ja suositusten tekemisestä. Suomen kirjastolaitos otti voimakkaita vaikutteita Yhdysvaltojen kirjastoista Kansanvalistusseuran ansiosta. Esi-merkiksi kirjaston toiminnan perustuminen asiakkaan valinnanvapauteen ja että kirjat ovat asiakkaan saatavilla, eikä kirjastonhoitajan selän takana. Kansanvalistusseuran linjaukset ja toiminta edistivät kirjastolaitoksen kehittymistä ammatillisesti hoidetuksi kulttuuritoiminnan alueeksi ja kansalaisia kokoavaksi yleiseksi kirjastoksi. (Oranen, 2014.)

Amerikkalaisen kirjastoliikkeen perustana olivat kirjaston maksuttomuus, tasa-arvoinen palvelu, kasvatusoptimismi ja usko itseopiskelun haluun (Vatanen 1999).

Amerikkalaisen kirjastoliikkeen periaatteiden kaltaista kokoelmaa ei saatu syntymään ahtailla valintakriteereillä. 1890-luvulla käsitykset siitä alkoivat liberalisoitua, kun luettelotyötä varten perustettiin luettelotyötä varten komitea Valfrid Vaseniuksen kirjaluettelon aiheuttamien reaktioiden vuoksi. (Vatanen, 1999.)

Kirjaluettelossa oli 486 kirjaa mutta niiden valinnassa näkyi puute realistisesta taideproosasta. (Inkilä, 1960).

Valfrid Vasenius oli suomalainen pohjoismaisen kirjallisuuden tutkija 1800-luvulla, joka työskenteli kirjallisuuden ja kirjastolaitoksen hyväksi monipuolisesti. Hän toimitti suomenkielisen kirjallisuuden kansallisbibliografian Suomalainen kirjallisuus 1544–1877, yliopiston kirjaston kokoelmien pohjalta. Hän täydensi biografiaa myöhemmin 1800-luvun loppuun asti ulottuvaksi. (Varpio 2001.)

Vasenius kirjoitti myös oppaan kirjastonhoidosta vuonna 1891 nimeltään Neuvoja kansakirjastojen hoidosta ja luettelo kansankirjastoihin sopivista kirjoista (Vatanen 2002).

Kansankirjastokomitea kiteytti kansanvalistusseuran näkemykset kirjavalinnasta, jonka mukaan yleiseksi kirjastoksi ei kelpaa laitos, jonka kokoelmista poissuljetaan arvokkaita esityksiä, jotka poikkeavat puolueen tai lahkon käsityskannasta. Mikä ei silti tarkoittanut, että kaikkea saatavissa olevaa kirjallisuutta pitäisi hankkia. Kirjaston tarkoitus olisi palvella käytännön tarvetta tarjoamalla hyödyllistä lukemista, eikä kerätä kaikkea kuin museoon sekä rikoksiin kiihottava, epäsiiveellinen ja ala-arvoinen kirjallisuus tulisi pitää kirjastosta poissa. Kirjaston tilat, varat eikä tarkoitus salli sinne kerättävän ala-arvoista lukemista. Vuoden 1905 kirjastokokouksessa Viljo Tarkiaisen esitelmästä seurasi keskustelua hänen mielipiteidensä vuoksi. (Vatanen, 1999.)

Viljo Tarkiainen oli suomenkielisen kirjallisuuden professori Helsingin yliopistolla ja erityisesti Aleksis Kiveen perehtynyt kirjallisuudentutkija (Tarkiainen 2001).

Hän osallistui kaunokirjallisuuden arvosteluun Kansanvalistusseuran arvosteleviin luetteloihin vuosina 1902–1907 sekä oli kirjastolehden vastaava toimittaja, kun lehti perustettiin 1908 (Eskola 1991).

Tarkiainen oli esitelmässään sitä mieltä, että lainaajien toiveet tulisi ottaa huomioon kirjavalinnassa ja kaikenlaista yksipuolisuutta tulisi välttää. Täydellisyyteen pyrkimiseen ei ollut tarvetta sillä kokoelmasta voitaisiin jättää pois taiteellinen kirjallisuus, jolle kansankirjastossa ei ollut lukijoita sekä tavallisimmat kirjat, jotka ihmiset todennäköisesti omistivat tai voisivat halutessaan hankkia itselleen. (Vatanen, 2002.)

Yleisperiaate olisi, että kirjojen tulisi olla hyviä, eli kohottaa koko kansan sivistystasoa edistämällä lukijain henkistä kehitystä. Oli myös kirjoja, jotka olivat liian osoittelevasti opettavaisia tai kieleltään ja sisällöltään vanhentuneita. Kaunokirjallisuuden tulisi myös olla kirjastoissa valtasijalla eikä yhtään suomalaista tarvitsisi hyljätä epäsiiveellisenä, jos kirjastonhoitaja tunsi lainaajat. Suosituimpia hyviä kirjoja tulisi myös olla useampi kappale. (Vatanen, 2002.)

Tarkiaisen mielestä suomalaisen kaunokirjallisuuden teokset, joiden ympärille oli koostunut riitaa epäsiiveellisyydestä, kuten Minna Canthin Salakari, Aleksis Kiven Seitsemän veljestä, Arvid Järnefeltin Helena, Teuvo Pakkalan Elsa, Volter Kiven Bathseba sekä Juhani Ahon Yksin olivat täysi-ikäiselle kehittyneelle lukijalle täysin vaarattomia ja että kyseiset kirjat olivat myös kotimaisen kirjallisuuden parhaita (Inkilä 1960).

Keskustelussa arveltiin, että kansa tunsikin omikseen Tarkiainen mielestä vanhentuneet tai liian osoittelevat kirjat ja että Tarkiainen oli katsonut aihetta oppineena esteetikkona. Tarkiainen hylättyjä kirjoja puolustettiin, mutta kyseessä ei ollut kirjallisten arvostusten erot, kuten myöhempi keskustelu dekkarien ja sarjakuvien asemasta kirjastossa. Se pohjautui enemmän käsitykseen kirjastosta vaihtoehtona vähemmän toivotuille ajanviettotavoille ja lukutaidon yleisen edistämisen tärkeyteen, eikä niinkään käyttäjien oikeuksista saada kirjallisuutta virkistystarpeeseen. Kokouksen mielipidettä voi pitää holhoavana, mutta kansantajuuden kirjallisuuden suosimiselle oli käytännölliset perusteet niin kauan kuin väestön tietotasossa ja lukutaidossa oli puutteita. Se ei silti ollut myönnytys populaarille maalle. (Vatanen 2002.)

Kirjavalintakeskustelussa merkittävässä osassa olivat kaunokirjallisuus henkisen kehittämisen välineenä sekä taloudellinen ja ammatillinen hyöty. 1900-luvulla vaatimus tehostetulle kansalaiskasvatukselle sai erityisesti suurlakosta ja eduskuntaudistuksesta lisäpontta. Yhteiskunnallinen valvetuneisuus sekä sen vaatima kirjallisuus alettiin kokea tärkeiksi. Public Library Movementin keskeisiä argumentteja oli demokratian ja kirjastojen kytkeminen toisiinsa, joka erosi kansankirjastojen tavoitteista. Kansa käsitettiin aktiivisena osapuolena, jolle oli tarjottava mahdollisuuksia tiedon saamiseen, eikä valittu kansan käsityskykyä vastaavaa kirjallisuutta sivistystason nostamiseksi. Käsitys sivistystason nostamisesta ja kirjastosta oli Suomessa yleinen yhteiskuntarauhan tae yleislakon jälkeen. (Vatanen 2002.)

Kirjavalinnan periaatteet amerikkalaisessa kirjastoliikkeessä kuulostivat nykyaikaisilta, mutta niiden soveltaminen riippui soveltajien arvomaailmasta. Käsitykset propagandasta ja ala-arvoisesta kirjallisuudesta muuttuivat ajan mukana. Sosialistista kirjallisuutta pidettiin kansankirjastoissa propagandana, jonka seurauksena perustettiin erillisiä työväenkirjastoja. (Vatanen 1999.)

3.2 Kirjastolait ja niiden tulkinnat kirjavalinnan näkökulmasta

Ensimmäinen kirjastolaki Suomessa, nimeltään Kansankirjastolaki astui voimaan 20 huhtikuuta vuonna 1928. Se tuki kansansivistystä ja itseopiskelua.

”Kansansivistyksen kohottamista ja kansalaisten itseopiskelun edistämistä tarkoittavain, valtion avustamain kunnallisten ja yhdistysten kirjastojen keskusjohtoa ja valvontaa sekä yleensä kansankirjastotoiminnan kehittämistä varten asetetaan kouluhallituksen

*yhteyteen valtion kirjastotoimikunta ja lähinnä sen johdon ja valvonnan alainen kirjasto-
toimisto (Kansankirjastolaki 131/1928 § 1)."*

Kirjojen hankintaa vaikeutti vuoden 1928 kirjastolain asetus, jonka neljännen pykälän kohdan kolmetoista mukaan kirjojen laatu vaikutti oikeuteen saada valtionavustusta.

"Kunta saa kansankirjastolain 5 ja 6 §:n mukaista avustusta kirjastolleen, jos se täyttää seuraavat ehdot:

13) että kirjastossa ei ole epäsiiveellisenä tai muuten ala-arvoisena pidettävää kirjallisuutta (Asetus kansankirjastoista 144/1928 § 14 kohta 13).

Vuoden 1937 kirjastolehden artikkelissa kirjoitettiin varoitavaan sävyyn kyseisestä pykälästä. Asetuksen ollessa tuore vuoden 1929 kirjastontarkastajien kokouksessa oli kehoitettu tulkitsemaan kansankirjastojen asetuksen 14 pykälää varovaisesti, sillä käsitykset kirjallisuuden epäsiiveellisyydestä olivat subjektiivisia. Samassa artikkelissa mainittiin myös, että osa lainaajista saattoi esittää melko vaativalla sävyllä mitä kirjastoon tulisi hankkia ja mitä ei, jonka ansiosta kirjaston kokoelmista voi paljastua todellisia puutteita tai täydennettäviä kohtia, jolloin asiakkaan vaatimus, toivomus, pyyntö, tai kehoitus olisi vain hyvä asia, mutta yhtä usein kysymyksessä olivat huomiota herättäneet sekä kaikkein uusimmat teokset. Ja jos kirjasto taipuisi harkitsematta asiakkaiden painostuksiin, kirjastoon saadaan kirjoja, joita ei olisi ostettu tai kirjastoon tarvittu kirjaston kannalta ajatellen. (Sive, 1937.)

Vuoden 1928 kansankirjastolaki korvattiin vuoden 1961 kirjastolailla, jossa yksi valtionavun saamisen ehdoista oli:

"Vuotuisen valtionavun saamiseksi vaaditaan:

3) että kirjastojen kirjavarastot vastaavat määrältään ja laadultaan kunnan suuruuden ja väestöaineksen sekä kielisuhteiden edellyttämää kirjastontarvetta ja että kirjavarastoja vuosittain kartutetaan; (Kirjastolaki 235/1961)."

Maininta epäsiiveellisestä kirjallisuudesta ei enää ollut läsnä kirjastolaissa, eikä sen asetuksessa, vaikkakin kirjavarastojen laadullinen tarve otettiin huomioon.

Vuonna 1962 annetussa kirjastoasetuksessa yleisten kirjastojen tarkoitukseksi korostui myös tarve sivistykselle, mutta lukuharrastuksen tarve oli myös otettu esille.

”Yleisten kirjastojen tarkoituksena on kirjastolaitokselle ominaisin toimintamuodoin tyydyttää yleistä sivistystarvetta ja lukuharrastusta sen mukaan kuin tässä asetuksessa säädetään (Kirjastoasetus 268/1962 1 §).”

Valtionapua valvoi kouluhallitus ja kouluhallituksen tuli antaa kunnille ohjeistusta hankintoihin ja valvoa niiden tarpeellisuutta kirjastotoiminnan kannalta.

”Kouluhallituksen asiana on valvoa, ettei valtionapua makseta tarpeettomiksi katsottavista menoista. Tämän vuoksi kouluhallituksen tulee antaa kunnille asianmukaiset ohjeet:

1) Kirjallisuuden ostamisesta, sitomisesta ja kuljettamisesta sekä kaluston, kirjastovälineiden ja kansliatarvikkeiden hankkimisesta ja käyttämisestä;

2) missä tapauksissa mikrofilmien ja niiden lukulaitteiden, opetusfilmien ja muiden audiovisuaalisten välineiden sekä kirjastoautojen ja -veneiden hankkimista on pidettävä kirjastotoiminnan kannalta tarpeellisena ja miten niitä on käytettävä ja hoidettava;” (Kirjastoasetus 268/1962 30 §.)

Senhetkistä kirjastolakia ja asetusta on kyseenalaistettu kirjanvalintaperusteiden kautta, sillä laki oli itsessään epäselvä etenkin kirjavarastojen laadun osalta sekä mihin viralliset kirjallisuudenvalintaperusteet nojasivat ja kuinka valta on kirjastolautakunnilla tai kirjastojen johtajilla (Nuotio ym. 1974).

Helle Kannila oli kirjoittanut kirjassaan kirjanvalinnan ongelmia vuodelta 1967, että yleisiin kirjastoihin hankittavat kirjat olisivat välttämätöntä hankkia muillakin perusteilla kuin tilan ja varojen asettamilla rajoituksilla. Demokraattisin ja yksinkertaisin määritelmä kirjaston ylläpitämisen tarkoitukselle oli, että paikkakunnan asukkaat saavat mieluista luettavaa kaikille, mistä helposti johdutaan siihen, että asukkaiden oli saatava mitä vain luettavaksi ja koska ennakolta ei voi arvata mitä kukin haluaa, kirjaston kirjakokoelma pitäisi olla täydellinen, mikä ei käytännöllisistä syistä ollut mahdollista. Sen sijaan voidaan päätyä siihen, että kirjoja on hankittava kirjastoon sitä mukaa kun asiakkaat ilmaisevat toivomuksiaan, sillä kirjaston johdolla ei ole oikeutta eikä velvollisuutta valita luettavaa omien periaatteidensa mukaan. (Kannila, 1967.)

Lukemisen pitämistä arvokkaana toimintana oli myös epäilty ja sen rahoittamista julkisilla varoilla. Lukemaan oppiminen on arvokasta toimintaa, mutta normaalioloissa lukemista ei voida pitää yleisin varoin tuettavana askareena sekä on olemassa makua turmelevia kirjoja ja lehtiä, jotka raaistavat elämää ja antavat vääriä käsityksiä. Julkisilla varoilla

ylläpidetyn tehtävä ei olisi tarjota mitä tahansa lukemista ilmaiseksi, kuten sarjakuvalehtiä ja gangsterikertomuksia, vaikka sitä olisi haluttu. Tähän myös vedottiin kirjastoasetuksen ensimmäisellä pykälän pääpainoa sivistystarpeelle lukuharrastuksen merkityksen ollessa epämääräinen. Sivistyslaitoksen tulisi tarjota vain sitä minkä sen johto katsoisi edistävän sivistystä. Kelvollisetkin kirjat tulisi asettaa tärkeysjärjestykseen ja hankkia niitä sen mukaan, sillä määrärahat ja tilat eivät riitä kaikkeen. (Kannila, 1967.)

Hankintoja asiakkaiden toiveiden perusteella ei pidetty sopivana kirjaston sivistystehtävälle yhteiskunnassa, mutta kirjastoissa täytyy silti kiinnittää huomiota käyttäjien toivomuksiin ja että kirjasto olisi niistä tietoinen. Demokratian sääntöjä ei noudatettaisi, jos kirjaston päättävät elimet eivät piittäisi käyttäjien haluista ja tarpeista. Lapsia tai myöskään aikuisia ei sovi ylhäältäpäin holhota olettamalla mikä heille olisi parasta. Kirjastonhoitajan tulisi olla kiitollinen asiakkaiden huomautuksista niissä tapauksissa, jos tärkeää uutuutta suositellaan tai jos vanhassa kokoelmassa on aukkoja. (Kannila, 1967.)

Asiakkaiden toiveista puhuttaessa on väärin olettaa, että he kysyisivät vain mitättömiä viihdekirjoja, sillä niin ei aina ole. Sellaisetkin pyynnöt, joita ei pystytä toteuttamaan, antavat kirjastolle hyviä vihjeitä vastaisuutta varten ja kirjaston käytön kehittyessä monipuolisemmaksi kehittyvät myös toivomukset yksilöllisemmiksi merkitykseltään ja laadultaan. (Kannila, 1967.)

Yleisön kysynnän huomioonottamisesta Lionel R. Mc Colvinilla oli oma teoriansa. Jos korkeassa arvossa pidetylle kirjalle annetaan viisikymmentä pistettä ja vähempiarvoiselle teokselle yksi piste, mutta vähempiarvoisen kirjan kysyntä tekee siitä samanarvoisen kuin korkeassa arvossa oleva teos. Kannilan mielestä kaava ei ole käytännössä noudatettava sillä se johtaisi hyvin erilaisiin päätelmiin riippuen, miten sitä noudatettaisiin. Silti hän piti teoriaa mielenkiintoisena ajatuskokeena. (Kannila, 1967.)

Kirjastoissa ei ollut aina tiedotettu selvästi, että asiakkaat pystyivät esittämään toivomuksia ja että niille annettiin arvoa. Kannila kommentoi myös, ettei kirjasto voisi saada parempaa ystävää ja puolestapuhujaa kuin henkilön, jonka toivomus on otettu välittömästi huomioon. Kirjojen valinta on niin tärkeää, että kaikkien kirjastossa toimivien on osallistuttava riippumatta siitä, kuka tekee lopulliset ratkaisut. (Kannila, 1967.)

Henkilökunnan on kannettava yhteisvastuu, että kirjaston käyttäjäkunnalle on saatavilla se aineisto mitä voi kohtuudella odottaa kirjastolta. Jotkut kirjaston työntekijät osallistuvat kirjavalintaan tiedottamalla asiakkaiden toivomuksia tai omia havaintojansa. Kirjaston työntekijöiden on jatkuvasti oltava selvillä kirjastoa käyttävän yleisön toivomuksista.

Toisinaan kysyntä täyttyi sattumanvaraisesti, jos kirjastossa sattui olemaan asiakkaan toivoma kirja. Kun kirjastoissa käytettiin suljettua hyllyjärjestelmää, jokainen kirjallisesti tai suullisesti esitetty pyyntö tuli tietoon. Kun siirryttiin avohyllykirjastoihin, ilmeisesti lukuisimmat toivomukset jäivät huomaamatta, koska kirjaston käyttäjät eivät monesti maininneet, jos heidän etsimäänsä teosta ei hyllystä löytynyt. Monessa tapauksessa etsitty teos oli lainassa tai sitä ei löydetty oikeasta paikasta. Osa asiakkaista kysyi vielä varmuuden vuoksi kirjastonhoitajalta sen jälkeen, kun kirjaston luettelo oli tarkastettu. (Kannila, 1967.)

Hiljaisten kirjastonkäyttäjien aktivoimista on pidetty vaikeana ja ajateltu että asiakkaan näkökulmasta heidän ehdottamiaan kirjoja olisi pidetty vähäarvoisina tai sopimattomina ja että siitä olisi joutunut arvostelluksi. Asiakastoiveiden kohdalla on myös pohdittu, miten ne voidaan muistaa ja ottaa huomioon. (Kannila, 1967.)

Tieteellisissä kirjastoissa oli käytetty Desiderata-kirjaa, joka on ollut oman aikansa julkinen hankintaehdotuslista. Kirjan sarakkeisiin asiakas sai kirjoittaa haluamansa kirjan ja oman nimensä sekä osoitteen. Kirjastonhoitaja pystyi merkitsemään vastaukseksi hankintaehdotuksen, onko sitä tilattu tai miksi sitä ei voitu hankkia. Toivomuskirjan pelkkä olemassaolo antoi käsityksen asiakkaille, että heidän toiveensa olivat tärkeitä. (Kannila, 1967.)

Kirjastoissa, joissa toivomuskirja ei menestynyt, oli otettu käyttöön virkailijoille tarkoitettu muistiinpanokirja, johon virkailija merkitsi heti ylös asiakkaan antaman toiveen. Monissa kirjastoissa toivomuskirjaa parempana vaihtoehtona pidettiin lomakkeita, sillä niitä pystyi lajittelemaan ryhmiin erilaisten näkökohtien mukaan sekä niitä pystyi laittamaan syrjään sitä mukaa kun ne saatiin käsiteltyä. Toivomuslomaketta pidettiin esillä olevaa toivomuskirjaa mieluisampana vaihtoehtona kainoille asiakkaille. Toivomus oli myös mahdollista jättää lomakkeeseen anonymisti ja vallattomasti täytetyt lomakkeet olivat helposti hävitettävissä. Jos samasta teoksesta saatiin useita toivomuslomakkeita, se kertoi teoksen kysynnästä kirjastossa. Jos toivottu teos päätettiin kirjastoon hankkia, olisi paikallaan antaa kirjan toivojan saavan sen ensimmäisenä. (Kannila, 1967.)

Kirjaston ulkopuolisen asiakaskunnan toiveita oli myös pohdittu ja kirjaston tiedotustoimintaa pidettiin tärkeänä keinona viestiä kirjaston ulkopuolelle, kuten yhdistyksille tiedottaminen, koulujen oppilaille järjestetyt tutustumiskäynnit ja ainekirjoitustehtävät liitetyen siihen mitä kirjastolta toivotaan sekä kotiin jaettavat täytettävät kyselylomakkeet. Lainaustilastojen tutkimista ja sitä kautta suosittujen kirjallisuudenlajien ja aineryhmien

selvittämistä on pidetty kuvan antajana kirjastoille, miten kirjaston kokoelmia käytetään. (Kannila, 1967.)

Myöhemmissä kirjastolaeissa ja yleisten kirjaston laissa sivistämisen tarve on muuttunut sivistyksen mahdollisuudeksi sekä väestön tasa-arvoa ja virkistystä korostetaan enemmän. Kuten vuoden 1986 kirjastolain ensimmäisessä pykälässä ja vuoden 1998 kirjastolain toisessa pykälässä:

”Yleisen kirjaston tarkoituksena on tyydyttää yleistä sivistyksen, tiedon ja virkistyksen tarvetta sekä tukea opiskelua ja omatoimista tiedon hankintaa sekä kirjallisuuden ja taiteen harrastusta” (Kirjastolaki 235/1986 1 §).

”Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen” (Kirjastolaki 904/1998 2 §).

Tämänhetkisessä vuonna 2016 voimaan astuneessa yleisten kirjastojen laissa korostuvat moniarvoisuus, yhteisöllisyys sekä kulttuurinen moninaisuus sekä mahdollisuus kulttuuriin ja sivistykseen. Tavoitteet sekä niiden lähtökohdat ovat tuotu ilmi selkeämmin.

”Tämän lain tavoitteena on edistää:

- 1) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin;*
- 2) tiedon saatavuutta ja käyttöä;*
- 3) lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa;*
- 4) mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen;*
- 5) aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta.*

Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.” (Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492 2§.)

Yleisen kirjaston tehtävää on selkeytetty ja sivistyksen ja virkistyksen tarpeita ei ole enää eritelty toisistaan. Kohdat 1, 2 ja 3 mielestäni tukevat asiakkaiden hankintaehdotuksia kirjastolle. Kirjastojen kokoelmalinjaus määrittelee kokoelman merkitystä tarkemmin noudattaen samalla lakia.

”Yleisen kirjaston tehtävänä on:

- 1) tarjota pääsy aineistoihin, tietoon ja kulttuurisisältöihin;*
- 2) ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa;*
- 3) edistää lukemista ja kirjallisuutta;*
- 4) tarjota tietopalvelua, ohjausta ja tukea tiedon hankintaan ja käyttöön sekä monipuoliseen lukutaitoon;*
- 5) tarjota tiloja oppimiseen, harrastamiseen, työskentelyyn ja kansalaistoimintaan;*
- 6) edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.”* (Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492 6§.)

3.3 Hankintaehdotukset Turun kaupunginkirjastossa

Vaski-kirjastoilla on oma kokoelmalinjauksensa, joka tukee aineistojen hankintaa. Turun kaupunginkirjasto on osana Vaski-kirjastojen palvelujärjestelmää. Hankintaehdotukset kuuluvat kirjaston palveluihin.

Kirjastoaineistoja Turun kaupunginkirjaston kokoelmissa on noin 900 000 kappaletta. Vuosien varrella perinteisten lehtien, kirjojen sekä muiden painotuotteiden rinnalle on tullut monipuolinen valikoima muitakin aineistolajeja, kuten äänikirjoja, elokuvia, digitaalisia pelejä, musiikkiäänitteitä sekä viimeisimpänä e-kirjoja ja e-lehtiä. Vaski-kirjastojen aineistot ovat tämän alueen asukkaiden käytettävissä yhteisen kirjastojärjestelmän, kuljetusten ja verkkokirjaston ansiosta. Se nostaa kokoelman määrän yli kahteen miljoonaan kirjaan, elokuvaan, äänitteeseen jne. (Hypén 2016.)

Kirjaston palvelutuotannon ytimenä toimivat kokoelmat. Melkein kaikki kirjaston palvelut ovat sidonnaisia eri tavoilla kokoelmiin. Kokoelmien käyttö on myös vilkasta, Turun kaupunginkirjaston toimipisteistä annettiin lainoja vuonna 2015 yli kolme miljoonaa. Mm. lastenkirjojen lainaus ja kysyntä ovat kasvaneet kirjastojen omatoimisen käytön lisääntyessä. Aineisto kuluu käytössä ja vanhenee sisällöllisesti. Kirjastotilan ajantasainen ja houkutteleva kokoelma vaatii jatkuva laadusta ja kunnosta huolehtimista. Kokoelmat eivät saa kasvaa liikaa, joten uusien hankintojen ja poistojen tulee olla tasapainossa. (Hypén 2016.)

Uuden aineiston ilmestymistä kirjastoissa seurataan sääntillisesti ja keskeinen kotimainen kirjallisuus esimerkiksi tilataan noin puoli vuotta ennen arvioitua ilmestymisajankohtaa kustantajien julkaistaessa kustannusohjelmansa. Tämän ansiosta uutuuskirjat ovat kirjaston asiakkailta käytettävissä niiden ilmestyessä samaan aikaan kauppojen hyllyille. Kaikkein kysytyimmät uutuusaineistot alkavat purkamaan pitkiä varausjonoja. Turun pääkirjaston lukusalongissa pääsee tutkailemaan uunituoreita kirjoja paikan päällä. Lukusalongin kirjoja ei lainata sekä lukusalonki mahdollistaa sen, että kirjastossa voi tutustua esimerkiksi Reijo Mäen viimeisimpään dekkariin. (Hypén 2016.)

Turun kaupunginkirjaston kokoelmiin hankintaan aineistoa noin 58 000 kappaletta vuosittain. Kirjojen osuus kokonaisuudesta on noin 47 000. Valintaa tehdään pääkirjastossa sekä lähikirjastoissa. Kirjaston asiakkaita kiinnostavat ja kysyntää herättävien aineistojen hankkiminen ovat hankintojen tavoite. Sekä monipuolisuuteen pyrkiminen hankkimalla erilaisia aineistolajeja eri kielillä, eri kohderyhmille, kaunokirjallisuutta, tietoa, ajankohtaista kirjallisuutta sekä klassikoita. Kirjastojen kokoelmien muodostumiseen asiakkailta on aina ollut mahdollisuus vaikuttaa. Asiakkaiden lainat ja kysymykset antavat kirjaston henkilökunnalle tietoa siitä, millainen aineisto kiinnostaa turkulaisia. Asiakkaat voivat myös ehdottaa suoraan hankittavaksi kirjoja tai muuta aineistoa, mitä ei ole huomattu hankkia kirjaston kokoelmaan. Hankintaehdotuksia kirjastolle voi tehdä täyttämällä hankintaehdotuksen verkkokirjastossa. Hankintaehdotuksia kirjasto saa useita satoja vuosittain. (Hypén 2016.)

Ehdotetut aineistot hankitaan, jos ne vastaavat kirjaston hankintaperiaatteita, hinta on kohtuullinen ja niillä arvellaan olevan laajempaa kysyntää. Toivottu teos on joskus järkevämpää tilata toisesta kirjastosta kaukolainaksi. (Hypén 2016.)

Turun kaupunginkirjastossa oli otettu helmikuussa 2016 käyttöön osallistavan valinnan palvelu. Kirjaston käyttäjille annettiin pääsy listoihin, miltä kirjaston työntekijät valitsevat kirjastoihin aineistoa. Asiakkaat pystyivät kertomaan mitkä aineistot olivat heidän mielestään erityisen tärkeitä kirjastoihin hankittavaksi jättämällä kommentteja sekä tykkäyksiä. Listoja ilmestyi palveluun parin viikon välein sekä ne toimivat uutuustiedotteina siitä mitä aineistoa oli ilmestymässä ja mitä oli tarjolla valittavaksi kirjastoille. Palvelussa oli kirja-, musiikki- ja elokuva-listoja sekä satunnaisesti pelejä. Kirjoja oli valittavana eri kielinä. Kommentointi ja tykkääminen vaativat kirjastokortin tunnuksella kirjautumisen. Palvelu oli ollut erittäin suosittu ja ensimmäisiin listoihin tuli parin ensimmäisen päivän aikana yli 500 tykkäystä. Kaikkea asiakkaiden tykkäämää aineistoa ei voitu kirjastoon hankkia, sillä aineistoraha on rajallinen. On tärkeää antaa kirjastolle vinkkiä siitä, mitkä

teokset ovat asiakkaiden mielestä tärkeitä sekä suurempi todennäköisyys että valinta hankitaan kirjaston kokoelmiin mitä monipuolisemmin ja paremmin se oli perusteltu. (Hypén 2016.)

Toimeksiantajani mukaan osallistavan valinnan palvelu oli käytössä Turun kaupunginkirjastossa noin vuoden ja alkunnostus siihen oli suuri, mutta se laantui hyvin pian eikä listoihin kommentoitu enää myöhemmin. Toiminnassa oli hieman ristiriitaa, sillä valinta oli osittain tehty valmiiksi. Asiakkaille tarjotut valintalistat perustuivat kirjastopalvelun kuratoimiin valmiisiin listoihin. Helsingin kaupunginkirjasto käytti vastaavaa palvelua pidempään ja kohdennetummin, esim. tarjolla oli harvinaiskielisten aineistojen listoja joista ko. kieliä ja kulttuureja tuntevat pystyivät arvioimaan tarjolla olevia aineistoja paremmin kuin kirjaston henkilökunta. Helmet verkkosivujen mukaan palvelua ei enää tarjota siellä. Kirjastopalvelu tarjoaa nykyään osallistavan valinnan palvelua nimellä Valitse ja Vaikuta. (Toimeksiantaja 2021.)

Vaski-kirjastot ilmoittavat nettisivuillaan asiakkaana kirjastossa sivullaan ottavansa mielellään vastaan hankintaehdotuksia. Kaikkea aineistoa kirjastoihin ei voida valitettavasti hankkia, sillä useisiin elokuvatallenteisiin ja e-kirjoihin ei ole annettu lainausoikeuksia. Suurien suomalaisten kustantamojen uutuuskirjoja ei tarvitse ehdottaa hankittaviksi, sillä niistä hankitaan suunnilleen kaikki. Hankintaprosessi voi joissain tapauksissa kestää jopa kuukausia. Sen sijaan suurien suomalaisten kustantamojen uutuuskirjat hankitaan käytännössä katsoen kaikki, joten niitä ei tarvitse ehdottaa hankittaviksi. (vaski.finna.fi 2021.)

Voit varata aineiston heti, kun se näkyy verkkokirjastossa. Hankintaprosessi saattaa kestää pitkäänkin, jopa kuukausia. Vaski-verkkokirjastosta kannattaa varmistaa, ettei ehdotamaasi teosta löydy ennen kuin hankintaehdotuksen lähettää. (vaski.finna.fi 2021.)

Lainausoikeudet ovat tärkeässä osassa kirjastojen hankintojen mahdollisuuden kannalta. Jos kirjastolle ei myönnetä lainausoikeutta hankinnoille.

Otava konserni otti äänikirjojensa lisenssit kirjastolta syksyllä 2019. Otavan kustantamat äänikirjat poistuivat kirjastoista niiden lisenssin umpeutuessa. Toimenpiteen perusteluna oli kirjailijoiden elinkeinon suojeleminen. (Aromaa 2020).

Perustus laadukkaalle kokoelmalle kirjastossa on hyvä kokoelmalinjaus. Kokoelmalinjaus määrittää kaikki kokoelmaan liittyvät päätökset. Kokoelmalinjaus auttaa kirjaston henkilökuntaa tekemään päätöksiä valintaan, käyttöön, hankintaan kokoelmanhoitoon ja

poistoihin. Aineiston valinta ja hankinta ovat kokoelman elämänkaaren ensimmäiset vaiheet. Kokoelman elämänkaari on jaettu vaiheittain valintaan, hankintoihin, käsittelyyn, hyllytykseen, lainaukseen, uudelleenhyllytykseen, korjaukseen ja huoltoon sekä lopuksi poistoon. (Hibner & Kelly 2010.)

3.4 Vaski-kirjastojen kokoelmalinjaus

Hankintaehdotukset on otettu huomioon Vaski-kirjastojen kokoelmalinjauksessa, jonka mukaan Vaski-kirjastojen kokoelmia kehitetään käyttäjäkuntansa ja alueiden väestörakenteen mukaisesti ja asukkaat pystyvät vaikuttamaan kokoelmiin ehdottamalla hankittavaksi sellaista aineistoa mitä Vaski-kokoelmasta ei löydy. Hankintaehdotuksien toteuttamista varten noudatetaan muitakin Vaski-kokoelman hoidon kokoelmalinjauksia, jotka ovat asukkaiden ja eri kulttuurien sekä kieli-, ikä- ja erityisryhmien tarpeiden huomioon ottaminen, kokoelman sisältöön vaikuttavat ihmisten kiinnostusten kohteet, toimintaympäristön muutokset ja ajankohtaiset teemat. Vaski-kirjastoissa kunnioitetaan mielipiteen- ja sananvapautta tuomalla kokoelmissa esille erilaisia mielipiteitä ja arvoja. Lähtökohtina toisten ihmisten kunnioittaminen, avoimuus sekä moniarvoisuus. (Vaski-kirjastot 2018.)

Käyttäjäkunnan kysynnän ja tarpeiden mukaan kirjastot hankkivat valikoimalla uutta keskeistä aineistoa kokoelmiinsa. Kokoelman aihealueet on myös otettu huomioon. Vaski-kokoelman aineistoja hankitaan eri tallennemuodoissa, painetun aineiston olevan edelleen kysytyintä ja muodostaa kokoelmasta valtaosan. Uusien tallennemuotojen kehittymistä seurataan ja niiden käytettävyyttä kirjastoissa selvitetään ja hankitaan kokoelmiin mahdollisuuksien mukaan. Vaski-kirjastojen kokoelmassa on sähköisesti e-lehtiä, e-kirjoja, e-äänikirjoja ja musiikkipalveluita. (Vaski-kirjastot 2018.)

Omakielinen kaunokirjallisuus on olennainen tekijä kulttuurisen identiteetin muotoutumisessa sekä kielellisen kehityksen edellytys ja tuki. Kaunokirjallisuuskokoelma on ajallisesti syvä ja pitkäjänteisesti koottu. Vähälevikkisemmän kirjallisuuden saatavuudesta huolehditaan. Puuttuvat tekijänoikeudet, saatavuus ja kirjaston käytössä olevat resurssit hankaloittavat aineiston hankintaa, joten kaikkea tarjolla olevaa aineistoa ei voida hankkia kirjastoon. (Vaski-kirjastot 2018.)

Vaski-kirjastojen taiteisiin liittyvän kokoelman on tarkoitus tarjota asiakkaille eri taiteenlajeihin, taidekasvatukseen sekä oman taiteen tekemiseen tukevaa aineistoa, joka edesauttaa omaehtoista taideharrastusta. Tietokokoelmat vastaavat arkisiin tiedontarpeisiin

sekä luovat edellytyksiä ihmisten elämänhallinnan ja hyvinvoinnin parantamiseen. Lastenaineistojen rooli on tukea lasta lukemaan innostamisessa, medialukutaidon oppimisessa ja perinteisessä lukutaidossa sekä tukea lapsen kehitystä, antaa elämyksiä ja avartaa maailmankuvaa eri ikä- ja kehitysvaiheissa. Nuorten aineistoilla tuetaan nuorten lukuharrastusta sekä sen ylläpitämistä ja niillä innostetaan ja rohkaistaan uuden löytämistä. Kokoelmalla avataan nuorille erilaisia näkökulmia maailmaan ja tiedon lisäksi tarjotaan mahdollisuus unelmiin, elämyksiin ja iloon. Musiikkiaineistoa tarjotaan asiakkaille monipuolisesti erilaisissa aineistolajeissa. Perinteisiä kokoelmia ja palveluita uudistetaan ja samalla kirjastot kehittävät uusia musiikkikirjaston palvelu- ja toimintamuotoja. (Vaskikirjastot 2018.)

Vaskikirjastoissa huolehditaan omalta osaltaan Varsinais-Suomen alueen historian ja kulttuuriperintöön liittyvä merkittävän aineiston paikka kokoelmassa ja että paikallisaineiston saatavuus ja säilyminen turvataan tuleville sukupolville (Vaskikirjastot 2018).

4 TUTKIMUSTULOKSET

4.1 Hankintaehdotuslomakkeen testaus ja havainnointi

Ajattelin, että hyvä tapa aloittaa hankintaehdotuksiin tutustuminen on kokeilla lähettää oma hankintaehdotus Vaski-kirjastoille itse. Linkki hankintaehdotuskaavakkeeseen löytyy heti Vaski-kirjaston Finnan etusivulta ja se on suoraan hakukentän alapuolella. Linkkiä klikkaamalla aukeaa Webropol pohjainen hankintaehdotuslomake, jonka yhteydessä kysytään millä kielellä lomakkeen haluaa täyttää. Vaihtoehtoina ovat Suomi, Englanti ja Ruotsi. Lomake kehottaa ensimmäisenä tarkistamaan löytyykö ehdotettava aineisto jo valmiiksi tietokannasta ennen lomakkeen täyttämistä. Olin tätä varten etsinyt aineistoa, jota ei ole saatavilla vaski kirjastoissa.

Lomakkeen täyttäminen on toteutettu ymmärrettävällä tavalla. Ensin valitaan kirjasto, sitten tekijä, teoksen nimi, voi kirjoittaa muuta tietoa teoksesta, aineistolaji, päägenre, kohderyhmä ja haluaako teoksen varata, jos se hankitaan kirjastoon. Lisätietoihin lisäsin linkin aineistosta Booky nettikauppaan, josta sen voi tilata sekä ISBN-tunnuksen. Jos teoksen haluaa varata, lisäksi lomakkeeseen oman laitetaan kirjastokortin numero ja varauksen noutopaikka.

Lopuksi lomake pyytää yhteystiedot; nimen, puhelinnumeron ja sähköpostin sekä haluaako sähköpostiin tiedon, jos ehdotusta ei hankita. Tietojen antaminen ei ole välttämätöntä. Henkilötiedot tallennetaan hankintaehdotuksen käsittelyä varten ja niitä säilytetään Vaski-kirjastojen yhteisessä asiakasrekisterissä, kunnes hankintaehdotus on käsitelty. Täytetyn lomakkeen lähettämisen jälkeen tulee viesti, joka kiittää lähetetystä hankintaehdotuksesta.

Täytin hankintaehdotuslomakkeen 30.8.2021. Huomasin Vaski-kirjaston sivuilla, että minulle oli tehty varaus ehdottamastani teoksesta 9.9.2021. Aineistolle oli tehty oma tietue kirjaston tietokantaan. Teoksesta on tilattu Turun pääkirjastoon yksi nide. Tässä tapauksessa hankintaehdotuksen kokonainen käsittelyaika eli ehdotuksen käsittely, aineiston hankinta ja tietueen tekeminen oli 11 päivää viikonloppu mukaan lukien. Aineiston tilauksen kesto ja saapumisaika ei ole kirjastosta riippuvainen. Saapumisilmoitus ehdotuksestani lähetettiin sähköpostiini 12.11.2021.

Hankintaehdotusta tehdessä ihmettelin hieman kapeaa aineistolajivalikoimaa hankintaehdotuslomakkeessa. Konsolipelit ja lautapelit voisivat olla selkeämpiä erottamaan pelit toisistaan. TV-sarjojen boxeja ehdotetaan myös paljon hankintaehdotustilastojen perusteella, mutta niille ei ole omaa vaihtoehtoa. Kohderyhmän voi ainoastaan valita, jos on valinnut ehdotettavaksi aineistoksi kirjallisuuden.

Asiakkaan on itse muistettava mainita lisätiedoista hankintaehdotuslomaketta täyttäessä. Lomakkeessa on musiikille ainoastaan vaihtoehtona CD. Jos asiakas haluaa ehdottaa vinyylilevyä, se on ilmoitettava erikseen. Sarjakuvia ei myöskään voi listata erikseen. Konsolipelien kohdalla on tärkeää, että asiakas muistaa mainita mille alustalle pelin haluaa. Ja koska kaikissa ehdotuksissa ei ole muistettu kirjoittaa lisätietoja, hankintaehdotuksen käsittely voi mennä hankalaksi henkilökunnalle. Muu vaihtoehto on olemassa, mutta sitä varten lomakkeen täyttäjän täytyy enemmän täsmentää lisätiedoissa mitä haluaa.

4.2 Hankintaehdotustilastot vuodelta 2019 ja 2020

Kävin läpi toimeksiantajalta saadut hankintaehdotustilastot Turun kaupunginkirjastolta vuosilta 2019 ja 2020. Hankintaehdotukset on koottu kahteen Excel tiedostoon, joihin on kirjattu hankintaehdotuslomakkeen vastausaika, kirjasto, teoksen nimi, muuta tietoa teoksesta, aineistolaji, päägenre, kohderyhmä, levyformaatti, varauksen noutopaikka ja vahvistus siitä haluaako ehdottamansa teoksen varata. Ehdotusten määrä vuodelta 2019 oli 1886 kappaletta ja vuonna 2020 ehdotuksia oli 2100 kappaletta. Hankintaehdotustilastot kattavat ainoastaan Turun kaupunginkirjaston verkkosivun kautta lähetetyt hankintaehdotuslomakkeet. Tilastoista on poistettu suoraan henkilöihin viittaavat tiedot. Suurin osa hankintaehdotuksista on kohdistettu Turkuun ja tehty suomen kielellä. Englanninkielisiä hankintaehdotuslomakkeita oli toiseksi eniten ja ruotsinkielisiä kaikkein vähiten. Suurin osa lomakkeen täyttäjistä haluavat varata ehdottamansa aineiston sekä saada ilmoituksen siitä, jos aineistoa ei hankita. Hankittavaksi kirjastolle ehdotetaan eniten kirjallisuutta, tietokirjallisuuden ja kaunokirjallisuuden ovat melko tasaväkisiä

keskenään. Keskimäärin hankintaehdotuksiin on jätetty lisätietoja, joissa kerrotaan aiheistosta lisää tai mukaan on liitetty linkki verkkokauppaan, mistä sitä voi tilata.

Vastausaika	Tekijä	Teoksen nimi	Muuta tietoa teoksesta	Aineistolaji	Päägenre	Kohderyhmä
1.1.2019 11:09	Friman, Anna med flera	Tinderdejten	Schildts & Söderströms förlag	Kirja	Tietokirjallisuus	Aikuiset
2.1.2019 14:35	Oesterheld, Héctor Germán & Breccia,	Mort Cinder	Kustantaja: Fantagraphics ISBN: 978-1-6	Kirja	Kaunokirjallisuus	Aikuiset
2.1.2019 16:10	Erikson Thomas	Laiskat alaiset ympärilläni	https://www.suomalainen.com/webapp/v	Äänikirja		
2.1.2019 19:41	Swallow the Sun	When A Shadow Is Forced Into The Light	Ilmestyy tammikuun loppupuolella (2019	CD		
2.1.2019 22:27	Lansdale, Joe R	1) Hyenas 2) Dead Aim 3) Coco Butternut 4) Rusty Puppy 5) Col	Toivoisin tilattavaksi useampia edellä m	Kirja	Kaunokirjallisuus	Aikuiset
3.1.2019 12:54	Vanessa Schneider	Tu t'appelais Maria Schneider		Kirja	Kaunokirjallisuus	Aikuiset
3.1.2019 15:06	Marlowe, Andrew W.	Castle 5. tuotantokausi	Joko DVD tai Blu-ray. TV-sarjan 4 ensim	Elokuva		
3.1.2019 15:59	Michael Pollan	How to Change Your Mind: What the New Science of Psychedeli	New York Times Book Review 10 Best E	Kirja	Tietokirjallisuus	Aikuiset
3.1.2019 22:32	-	Boss - Kausi 2	https://cdon.fi/elokuvat/boss-kausi-2-26	Muu		
4.1.2019 10:36	Karin Björkegren Jones	Paus Yoga, vila, meditation		Kirja	Kaunokirjallisuus	Aikuiset
4.1.2019 11:14	Kevin Keegan	My Life in Football - The Autobiography	ISBN: 9781509877201	Kirja	Tietokirjallisuus	Aikuiset
4.1.2019 11:30	Ilona Andrews	Magic Burns		Kirja		Aikuiset

Kuva 1 Esimerkki vuoden 2019 hankintaehdotustilastoista.

Vuoden 2019 hankintaehdotustilastoissa ehdotettiin paljon omakustanteita. Omakustanteiden läsnäolon pystyi yleensä päättelemään siitä, että teoksesta on lähetetty monta ehdotusta melkein kaikkiin Vaski-kirjastoihin. Hankintaehdotuksen lisätiedoissa ehdottaja esittäytyi kirjailijana ja kuvaili omaa teostaan tarkoilla yksityiskohdilla. Ajattelin aluksi, että onkohan teos ehdotettu useaan kertaan ollut vahinko, mutta kun tilastoista katsoo mihin kirjastoon teosta on ehdotettu ja että tiettyjä yksityiskohtia on saatettu muuttaa ja lähetysaika ei ole ollut täysin identtinen, pystyy päättelemään, että ehdotuksia on tarkoituksella tehty näin monta.

Omakustanteiden ehdottajat yleensä mainitsevat samalla, jos teos liittyy Turun kaupunkiin jollain tavalla, koska Vaski-kirjastojen kokoelmalinjauksessa mainitaan, että Varsinais-Suomen alueen paikallisen aineiston saatavuus turvataan. Omakustanteita oli myös läsnä vuoden 2020 hankintaehdotustilastoissa. Omakustanteita saatetaan ehdottaa useaan kertaan saman vuoden aikana.

Sarjakuvia ehdotettiin myös kohtalaisesti vuoden 2019 ja 2020 hankintaehdotustilastoissa, sen verran että huomasi niitä itse todella monta. Valtaosin ehdotettavat sarjakuvat olivat englanninkielisiä ja niitä ei ole ollenkaan julkaistu suomeksi. Tähän lukeutuvat myös mangasarjat. Mangaa ja sarjakuvia on hyvin vähän saatavilla suomen kielellä. Ehdotetut sarjakuvat olivat joko yksittäisiä albumeita tai useampi osa tietyistä sarjasta. Lisäosia ehdotettiin myös jo kirjastolla oleviin sarjoihin. Voin kuvitella, että jos ehdotetaan hankittavaksi kokonaista sarjaa kerralla, niin siitä saatetaan hankkia pari ensimmäistä osaa, sillä kirjastolla on rajalliset tilat ja varat.

Tv-sarjojen dvd-bokseja ehdotettiin vuoden 2019 hankintaehdotustilastoissa. Yhteinen tekijä tv-sarjojen bokseissa oli tilastollisesti se, että puuttuvia kausia ehdotettiin paljon. Uskon, että aineiston saatavuudella on suurin vaikutus siihen, että tv-sarjoja ja elokuva-aineistoa ylipäättänsä puuttuu kirjastosta, tai ettei niitä ole ylipäättänsä julkaistu Suomessa.

Musiikin osalta hankintaehdotukset vuodelta 2019 ja 2020 ovat hyvin samankaltaisia. Kirjastolle ehdotetaan paljon nichea musiikkia, kuten venäläistä musiikkia, k-popia, maailmanmusiikkia, jazzia, ja progressiivista rockia. Isompia artistien musiikkikokoelmia ja erikoisjulkaisuja halutaan ehdottaa, todennäköisesti siksi että ne ovat kalliita. Enimmäkseen musiikkia ehdotetaan cd-levyjen muodossa, mutta vinyylilevyjäkin ehdotetaan toisinaan.

Oppikirjojen lisäkappaleet ja uudet painokset ovat kysytyä aineistoa. Oppikirjat ovat kausittain hyvin kysytyjä, sillä niitä ei riitä kaikille opiskelijoille tarpeeksi oppilaitoksen kirjastossa. Koulun kursseilla vaaditaan yleensä uusimmat painokset oppikirjoista, joka selittää niiden kysynnän. Oppikirjojen valinnassa kirjasto ei välttämättä ole kovin velvollinen, sillä oppilaitokset hankkivat kirjoja omiin kirjastoihinsa.

Valtaosa ehdotetusta tietokirjallisuudesta on englanninkielistä. Myös uusia painoksia kirjaston kokoelmissa olevista teoksista ehdotetaan hankittavaksi. Tietokirjallisuutta julkaistaan englanniksi paljon enemmän kuin suomeksi. Yksi mieleeni jäänyt hankintaehdotus oli japanilaiseen köysisidontaan, eli shibari bondagea käsittelevä kirja. Ehdotuksessa vedottiin siihen, että aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ei ole kirjastolla saatavilla ollenkaan. Erotiikkaan viittaavan kirjallisuuden kohdalla täytyy varmasti miettiä mikä raja kirjaston aineistohankinnoilla on.

Uutuusaineistoa kysytään todella paljon hyvissä ajoin kaikista eri aineistoluokista. Tulevat kirjat, pelit, elokuvat, musiikki, sarjakuvat jne. Asiakkaat ovat hyvin tietoisia siitä mitä aineistoa on tulossa.

En nähnyt kummankaan vuoden tilastoissa ehdotuksia selkokieliselle aineistolle. Selkokielistä kirjallisuutta ei ole muutenkaan paljoa saatavilla.

Uusia konsolipelejä ehdottavat asiakkaat eivät aina muista erikseen ilmoittaa mille alustalle peliä ehdotetaan. Hankintaehdotuslomakkeessa ei tällä hetkellä ole omaa vaihtoehtoa valita pelin alustaa samalla tavalla kuin elokuvien levyformaattia.

Lautapelejä ei ehdoteta kirjastolle kovin paljoa. Lainattavat lautapelit ovat olleet Turun kaupunginkirjaston kokoelmissa vuoden 2019 kesäkuusta asti (Musasto 2019).

Kadonneiden aineistojen tilalle pyydetään joskus uusia niteitä. Aineiston saatavuus vaikuttanee tähän eniten. Tv-sarjojen, elokuvien ja pelien kohdalla aineisto on helpommin särkyvää ja vaikeampi korjata kuin kirjoja. Tv-sarjan dvd boksen kohdalla yksikin toimimaton tai rikkinäinen levy voi tarkoittaa, että aineisto poistetaan kokoelmista.

Toisinaan tietyistä aineistoista pyydetään lisäkappaleita, jos asiakkaat kokevat teoksen niteitä olevan kirjastolla liian vähän. Uusien julkaisujen kohdalla varauksia on usein paljon ja mitä enemmän kappaleita teoksesta on, sitä nopeammin aineisto kulkee asiakkaalta toiselle.

Kun tietynlaista aineistoa ehdotetaan paljon kerralla, niin todennäköisesti niitä on ehdottanut yksi henkilö. Joissain tapauksissa lisätiedoista huomaa, että teksti on täysin sama tai jos siinä on mainittu kirjaston nimi niin se on vaihdettu vastaamaan kirjastoa mihin ehdotus kohdistuu.

Hankintaehdotuksia voidaan myös tehdä sillä ajatuksella, että kirjastolle vinkataan hankittavaksi aineistoja, jotka ovat käyttäjien mielestä sopivia kirjaston kokoelmiin. Ehdottaja ei yleensä itse halua varata ehdottamaansa teosta.

Lasten ja nuorten aineistoa ehdotetaan kirjastolle hankittavaksi todella vähän hankintaehdotuslomakkeiden kautta. Saattaa olla, että lasten ja nuorten aineistoja ehdotetaan kirjastolle vähän tai sitten ehdotuksia tulee enemmän suullisesti tai muun palautteen kautta, jota ei ole tilastoitu.

Erikoisempaakin materiaalia ehdotetaan kirjastolle. Hankintaehdotusten joukossa oli tavanomaisen kirjastoaineiston lisäksi esineitä, kuten ompelukone, peitetikkikone, testilevy kotiteatterin viritystä varten, 3D-lasit ja sähköavusteinen laatikkopyörä. Esineiden kohdalla mietityttää se, kuinka toteutettavissa vastaavanlaiset ehdotukset ovat. Esineiden hankinta ja ylläpito vievät enemmän aikaa kuin tavallisen aineiston käsittely.

Aineistoa kysytään myös saatavaksi tiettyyn kirjastoon. Kirjaston kokoelma on nykyään kelluva, joten aineisto kulkee saumattomasti kirjastosta toiseen ja se on mahdollista varata toisesta Vaski-kirjastosta itselleen noudettavaksi esim. Turun pääkirjastosta.

Vuoden 2019 ja 2020 hankintaehdotustilastot eivät eroa kovin paljoa keskenään. Vuosien välillä hankintaehdotusten määrä on noussut, mutta samankaltaista aineistoa on ehdotettu molempina vuosina.

4.3 E-aineistojen hankintaehdotukset vuodelta 2020 ja 2021.

Sain lisäksi käyttöni e-aineistojen hankintaehdotustilastoja vuodelta 2020 ja marraskuuhun asti vuodelta 2021. E-aineistojen hankintaehdotustilastoihin on listattu hankintaehdotuslomakkeen ulkopuoliset ehdotukset muista kanavista.

Hankintaehdotuksia e-aineistoille oli vähän myös hankintaehdotustilastoissa. E-aineistojen saatavuus kirjastoille on heikkoa, sillä lainauslupia tarjotaan niille nihkeästi. Joskus aineistoa, mikä on saatavilla vain elektronisessa muodossa, pyydetään lisäksi paperista painosta.

Vuonna 2020 e-aineistojen hankintaehdotuksia muista palautekanavista oli 46 kappaletta. Palautekanaviksi on eritelty Ellibs-kauppa, Ellibs-palvelu, palautelomake ja muut foorumit, johon kuuluvat sähköpostit, asiakaspalvelu, henkilökunta ja aineistokyselyt. Kirjaston e-aineiston lainaaminen toimii Ellibsin kautta.

Vuoden 2021 hankintaehdotustilastot ovat tarkemmat, koska niihin on kirjoitettu ylös ehdotetut aineistot ja onko niitä voitu hankkia. 29 ehdotuksesta 13 oli saatu hankittua. 29 ehdotuksesta 12 oli e-äänikirjoja. Ehdotetuista e-äänikirjoista oli ainoastaan saatu hankittua 2 kappaletta. Yhden e-äänikirjan hinta oli tuplaantunut alkuperäisestä.

Nimekkeet:	hankittiinko?
Verne: Kapteeni Grantin lapset (mp3)	ei, ei saatavilla
Nikkola, Nurkka & Palokoski: Annos oivallusta	kyllä
Kivelä: Outo lintu Katjanmäellä (mp3)	ei, ei saatavilla
Jansson: Taikurin hattu (MP3)	ei, hinta tuplaantunut
Burman: Bellman - biografin	ei, ei saatavilla
Brunila, Anne: Kuka olisi uskonut (MP3)	ei, ei saatavilla
Manner: K18 (MP3)	kyllä
Bertin epätoivopäiväkirja (mp3)	ei, ei saatavilla
Marklund: Elinkautinen (mp3)	ei, ei saatavilla
Alahuhta & Häyrinen Johtajuus (mp3)	kyllä
Hirsjärvi & Hurme: Tutkimushaastattelu	kyllä
Lehtomaa: Somevaikuttajaksi! (mp3)	ei, ei saatavilla
Knausgård: Taisteluni-kirjat (mp3)	ei, ei saatavilla
Lonka: Oivaltava oppiminen	kyllä
Sapkowski: Viimeinen toivomus: The Witcher - Noituri 1	ei, liian kallis (hinta 97,95)
Pirjo Tuominen: Tulen väri punainen	ei, liian kallis (hinta 97,95)
Cantell, Saara: Lähikuvan lomo	kyllä

Kuva 2 Esimerkki vuoden 2021 e-aineistojen hankintaehdotuksista.

Ehdotettua aineistoa ei joko ollut saatavilla kirjastolle tai hinta oli liian kallis. Lisenssit tietyille teoksille olisivat maksaneet yli 90 euroa. Hinta ja saatavuus ovat suurin este e-aineistojen hankinnalle kirjastossa.

4.4 Haastattelujen lähtökohta

Käytyäni hankintaehdotustilastoja riittävästi läpi, aloin järjestämään haastatteluja kirjaston henkilökunnalle. Toimeksiantajani tavoitti kymmenen hankintaehdotusten käsittelijää, jotka halusivat osallistua haastatteluun.

Keskustelin haastattelusta toimeksiantajani ja opinnäytetyön ohjaajani kanssa ja totesimme, että haastattelun kannalta paras ratkaisu olisi toteuttaa ne ryhmissä ja kasvotusten. Päätin myös nauhoittaa haastattelun, jotta huomioni ei jakautuisi muistiinpanojen kirjoittamista varten. Nauhoituksen toteutin omalla puhelimellani ja siltä varalta, jos nauhoituksen kanssa ilmenee jotain vikaa, nauhoitin haastattelun myös tabletilleni. Järjestelin haastateltavat mielestäni sopiviin ryhmiin ja otin molempien ryhmien jäseniin yhteyttä ja sovin haastatteluajankohdat sähköpostitse. Kun haastatteluajankohdat saatiin sovittua, välitin tiedon eteenpäin toimeksiantajalle, jotta hän pystyi varaamaan meille sopivat tilat.

Haastatteluja varten olin etukäteen suunnitellut kysymyksiä hankintaehdotustilastoista havainnoimien asioiden sekä muiden tietojen perusteella. Kun tiesin milta osastoilta kukakin haastateltava oli ja millaisiin ryhmiin sain heidät jaoteltua, pystyin paremmin kohdistamaan kysymyksiä ryhmille sekä kysymään tiettyjä kysymyksiä molemmilta ryhmiltä saadakseni erilaisia näkökulmia ja keskusteluja niistä.

Ensimmäisen ryhmän jäsenet käsittelevät lastenkirjallisuuden, nuortenkirjallisuuden, aikuisten elokuvien, aikuisten konsolipelien ja musiikin hankintaehdotuksia Turun kaupunginkirjastossa. Haastattelun ajankohtana oli 25.10.2021. klo 13:00 - 14:30.

Toisen ryhmän jäsenet käsittelevät kotimaisen kaunokirjallisuuden, englanninkielisen kaunokirjallisuuden, tietokirjallisuuden ja e-aineistojen hankintaehdotuksia Turun kaupunginkirjastossa. Haastattelun ajankohta oli 29.10.2021. klo 12:30 - 13:30.

4.5 Kooste haastatteluista

Mikä on suhtautuminen epäselviin hankintaehdotuksiin?

Yhtenä esimerkkinä useampaan kertaan Pyydetty konsolipeliä ja konsolia ei ole mainittu. Näissä tapauksissa lähetetty ehdottajalle sähköpostia ja varmistettu asia. Suurimman osan ajasta niihin on vastattu. Konsolipelien kohdalla, jos ehdotettu peli on vain tietylle alustalle saatavilla, se on helpompi päätellä. Elokvien tapauksessa hankintaehdotuslomakkeessa on vaihtoehto formaatille (DVD tai Blu-Ray).

Toisinaan ehdotetaan aineistoa mitä ei ole olemassa. Esim. tietylle pelikonsolille halutaan peliä mitä ei ole sille saatavilla.

Musiikkiaineiston kohdalla oli hiljattain käynyt niin että ehdotuksessa oli väärä nimi levyille ja lopputuloksena levy oli kirjaston kokoelmissa. Asiakas ei ollut löytänyt sitä, koska etsi sitä kirjastosta väärällä nimellä.

Tieto-osastolle ei tule usein epäselviä ehdotuksia. Asiakas ei aina itse tiedä mille osastolle pyyntö kohdistuu. Mietimme keskenämme, meneekö ehdotus elämäkertoihin, musiikkiin, kaunokirjallisuuteen, tietokirjallisuuteen jne.

Englanninkielisen aineiston kohdalla tulee vastaan, että brittiläisillä ja amerikkalaisilla painoksilla on erilaiset nimet ja asiakas ei ole ollut tietoinen siitä. Ehdotukset tarkistetaan aina varmuuden vuoksi, jos ne sittenkin ovat kirjaston kokoelmissa.

Joskus hankintaehdotuksessa odotetaan käsittelijän tietävän mistä on kyse. Kerran oli tullut vastaan ehdotus, johon oli perusteltuna ajankohtainen sotakirja, kun sodasta tulee tasavuotia täyteen, eikä ehdotukseen ollut tarkennettu mikä sota oli kyseessä. Kun asiaa kysyttiin ehdottajalta, paljastui tekijän tarkoitus myydä omakustannettaan kirjastolle hienovaraisesti.

Hankintaehdotuksia selvitetään niin paljon kuin on mahdollista. Asiakkaaseen otetaan yhteyttä, jos ehdotus ei ole riittävän selkeä ja yhteystiedot on jätetty hankintaehdotuslomakkeeseen.

Hankintaehdotuslomakkeessa on puutteena se, ettei ISBN:lle ole omaa kohtaa lomakkeessa, vaan asiakkaan pitää laittaa se lisätietoihin. ISBN-tunnuksesta täytyy lisäksi tietää, että eri maassa julkaistulla samalla teoksella voi olla eri ISBN-tunnus. Asiakkaat eivät aina tiedä sen tärkeyttä.

ISBN tunnuksista mieleeni muistui, että jos kirjasta tulee uusia painoksia tai eri versioita, niin niissä on omat ISBN tunnukset.

Muuttumattomassa lisäpainoksessa on sama ISBN-tunnus. Eri formaatissa, esim. pokkarissa tai pehmeäkantisessa niteessä on oma ISBN ja oma tietue kirjaston tietokannassa. Näissä tapauksissa voi käydä niin että uuden painoksen ilmestyessä siihen kohdistuu paljon varauksia, vaikka teosta olisi toisena painoksena saatavilla kirjastossa useampi kappale.

Entä jos sama hankintaehdotus lähetetään monta kertaa eri kirjastoihin? Tulevatko ehdotukset samaan paikkaan? Mikä on suhtautuminen omakustanteisiin?

Omakustanteiden hankintaehdotusten kohdalla tämä on yleistä. Vaski-alueen hankintaehdotukset tulevat samaan osoitteeseen, josta ne välitetään eteenpäin. Hankintaehdotuslomakkeen täyttäjät eivät tiedä sitä, että sama henkilö käsittelee alustavasti ne kaikki. Tällä hetkellä hankintaehdotukset välitetään eteenpäin eri kirjastoille.

Omakustanteiden ehdottajat ottivat yhteyttä ennen enemmän. Sähköpostit ovat rauhoittaneet omakustantajien yhteydenottoja. Omakustanteiden määrä lisääntyi, kun kirjan painaminen ja julkaiseminen helpottui ja halpeni. Esim. netin kautta voit painattaa lähes mitä tahansa kirjaksi. Omakustanne-ehdotuksia tulee suomen, ruotsin, englannin ja saksan kielillä.

Omakustanteita, joista ei ole tehty hankintapyyntöä erikseen ei hankita ollenkaan, elleivät ne ole poikkeuksellisen kiinnostavia muuhun tarjontaan nähden. Hankintaehdotukset vaikuttavat ylipäättänsä siihen mitä omakustanteita hankitaan kirjastoon. Omakustanteita hankitaan sisällön liittyessä Turkuun. Jos ehdotukseen tarvitsee vastata, niin sitä varten on valmis vastaus. Paikalliset teokset pyritään hankkimaan, koska yleisimmin se nostaa kiinnostusta. Esim. turkulainen sarjakuvataiteilija julkaisi oman kirjansa ja kirjastoon haluttiin hankkia se koska se on samalta alueelta.

Lastenosastolla omakustanteiden valinta on tiukkaa, sillä lapset eivät ymmärrä laadullista eroa. Mahdollinen huonolaatuinen omakustanne voi vaikuttaa lapsen lukemisintoon. Lapsi ei ymmärrä sitä, miksi huonolaatuinen omakustanne ei ole hyvä lukukokemus. Se voi luoda lapselle negatiivisen assosiaation kirjoihin.

Hankintaehdotustilastoissa ei näkynyt kovin paljoa lastenkirjallisuutta. Tuleeko ehdotuksia enemmän paikan päällä vai tuleeko niitä lainkaan?

Asiakaspalvelun yhteydessä tulee jonkin verran ehdotuksia. Enimmäkseen vieraskielistä aineistoa ehdotetaan. Lastenkirjoja toivotaan esim. kurdin kielellä. Hankintaehdotuksia lastenaineistoille tulee vähän.

Kannustetaanko kirjastossa hankintaehdotusten tekemistä esim. lapsille ja nuorille?

Hankintaehdotuksia ei mainosteta lastenosastolla sen kummemmin kuin muillakaan osastoilla. Lapset eivät tee hankintaehdotuksia itse, sen takia niitä tulee vähemmän. Asiakaspalvelukokemukset lasten hankintaehdotuksista ovat yleensä ympäripyöreämpiä, eli pyydetään enemmän tiettyyn aiheeseen liittyviä kirjoja kuin tiettyjä teoksia.

Nuorten osastolla toivotaan, että hankintaehdotuksia tehtäisiin enemmän koska sen avulla voisi paljastua ilmiöitä ja trendejä mistä kirjasto ei ole tietoinen. Kirjastolla on paljon palautteenantokanavia mutta toiveita tulee vähän.

Kuinka paljon hankintaehdotuksen mahdollisuudesta mainitaan asiakkaille?

Jos tiettyä kirjaa tullaan kysymään ja sitä ei löydy niin asiakkaalle yleensä mainitaan, että siitä voi tehdä hankintaehdotuksen. Asiakkaat ilahtuvat myös, jos ehdotus on mahdollista hankkia sinä hetkenä. Toisinaan hankintaehdotuksen pääsee toteuttamaan heti asiakaspalvelutilanteen jälkeen asiakkaan tietämättä.

Kuinka paljon hankintaehdotuksia saatte hankintaehdotuslomakkeen ulkopuolelta?

Hankintaehdotuksia tulee verkkokirjaston palautteiden kautta muutaman kerran kuukaudessa. Asiakaspalveluun ehdotuksia tulee vähän. Paperinen hankintaehdotuslomake on otettu pois käytöstä. Monikielisten asiakkaiden kanssa täytettiin usein fyysisiä hankintaehdotuslomakkeita. Olisi mielenkiintoista tietää kuinka paljon sähköiseen asiointiin siirtyminen on vaikuttanut monikielisen aineiston ehdottamiseen. Yhteiseen sähköpostiin ehdotuksia tulee pari vuoden aikana.

En nähnyt hankintaehdotustilastoissa ehdotuksia selkokieliselle kirjallisuudelle.

Voi olla, että kirjastoon hankitaan lähes kaikki selkokielinen aineisto, mikä on saatavilla tai kohderyhmä ei välttämättä tee ehdotuksia niille. Selkokielistä aineiston valikoima on

rajoitettua, mikä tarkoittaa, että kaikki saatavilla oleva selkokielinen aineisto hankitaan kirjastolle. Selkokielisten kirjojen suosio on lisääntynyt maahanmuuttajanuorten keskuudessa. Lastenaineiston informaatikko sanoi ottavansa lastenkirjoja selkokielisenä ruotsiksi. Ruotsissa käännetään enemmän kirjallisuutta selkomuotoon. Suomessa markkinat ovat pienet.

Mikä on suhtautuminen siihen, että ehdotetaan teosta eikä sitä varata?

Jos hankittavaksi ehdotetaan jotain, eikä ehdottaja halua varata sitä niin voi miettiä haluaisiko kukaan muukaan sitä. Varsinkin jos kyse on omakustanteesta.

Joskus tätä kautta voi tulla vastaan hyviä vinkkauksia.

Toisinaan asiakkaat laittavat lisätietoihin esim. kaunokirjallisuuden kohdalla mitä asiaa kirja koskee. Kaunokirjallisuuteen halutaan lisää representaatiota, esim. transsukupuolisuutta käsittelevää kirjallisuutta. Hankintaehdotusten kautta voi tulla vastaan teoksia mistä kirjastossa ei olla tietoisia. Ylipäätään hankintalistoilta linjaus on koventunut koko ajan.

Vinkkejä hankintoihin etsitään päivittäin. Helsingin Sanomat ovat hyvä lähde kirjallisuuteen.

Englanninkielisten hankintaehdotusten kohdalla yritetään pysyä edellä seuraamalla mitä elokuvia ja sarjoja suoratoistopalveluihin tulee. Jos vanhemmasta kirjasta tehdään uusi adaptaatio elokuvan tai sarjan muodossa, se herättää kysyntää alkuperäiselle teokselle. Jos kirjastolla on sellaisesta teoksesta vain yksi nide, niin varausjonon purkamisessa kestää pitkään. Hiljattaisia esimerkkejä ovat Musta Kuningatar ja Bridgerton. Seuraan myös TikTokia ja Instagramin englanninkielisiä kirjasuosituksia.

Millaisia rajoja aineiston hankinnassa kirjastolla on?

Konsolipelien kohdalla peruttiin lainausoikeuksien pakollisuus noin viisi vuotta sitten. Ennen konsolipeleillä oli erilliset lainaoikeudet, mutta nykyään ne ovat samassa asemassa kuin kirjat, että melkein mitä tahansa voidaan hankkia. Konsolipelien kohdalla kirjastolla on yhtäläiset mahdollisuudet löytää aineistoa kuin asiakkailakin. Pelejä julkaistaan paljon digitaalisessa muodossa, eikä kirjasto pysty hankkimaan niitä. Jos asiakas ehdottaa digitaalisen pelin hankkimista, voidaan vastata, että fyysistä versiota ei ole tällä hetkellä saatavilla. Joskus digitaalisista peleistä julkaistaan fyysinen painos noin vuoden sisällä virallisesta julkaisusta.

Musiikkia julkaistaan paljon digitaalisena. Digitaalisia julkaisuja saatetaan julkaista painettuina pieniä painoseriä esim. vinyylinä ja ne myydään loppuun nopeasti. Sellaisista tulee hankintaehdotuksia ja niitä ei aina pystytä hankkimaan. Musiikki DVD-levyjen kohdalla esim. tietyt keikkatallenteet eivät ole saatavilla, jos niihin ei ole lainausoikeuksia. Fyysisten musiikkilevyjen kohdalla ei ole erillisiä lainausoikeuksia.

Kirjastolla on tietyt sopimustoimittajat, jotka toimittavat aineistot meille. Kun hankintaa ehdotetaan, sitä lähdetään kysymään eri kanavista. Hankintaehdotusten käsittelijät tekevät valintoja, jotka välitetään eteenpäin hankintaosastolle.

Jotkin aineistot eivät ole kirjastolle suoraan saatavilla. Kirjasto ei voi hankkia kirjoja itsenäisesti suoraan Amazonista. Sopimustoimittajat eivät pysty toimittamaan kaikkea esim. Australiasta tai Hong Kongista. Vieraskielisen aineiston saatavuus on myös heikkoa, sillä sopimustoimittajat eivät pysty toimittamaan niitä, vaikka niitä olisi jossain saatavilla.

Vanhoja kirjoja ei myöskään pystytä aina hankkimaan niiden heikon saatavuuden tai korkean hinnan takia.

Lautapeliin hankintaan vaikuttaa aineistoraha. Lautapeliin käsittely ja lainauskunnan ylläpito vaatii myös paljon työtä.

Kirjaston fyysiset tilat vaikuttavat myös siihen kuinka paljon aineistoa pystytään hankkimaan ylipäättänsä. Vähemmän kysytty aineisto poistetaan, jotta saadaan uudelle tilaa. Sarjakuvien kysyntään nähden hyllytilat niille ovat alimitoitettu.

Englanninkieliseen kokoelmaan ei voida hankkia yhtään kirjaa ilman että jotain poistetaan. Kokoelman idea on että 10 % siitä on asiakkailta lainassa. Asiakkaiden kirjahyllyt ovat osa fyysistä kokoelmaa.

Englanninkieliselle kaunokirjallisuudelle on kirjastossa vähän tilaa verrattuna siihen, kuinka suosittua se on. Pitkien kirjasarjojen kohdalla kaikkia osia ei voi pitää. Jos teosta ei lainata vuoden aikana lainkaan, se poistetaan ja tilalle otetaan uutta aineistoa.

Elokuville ja tv-sarjoille on tiukat lainausoikeudet. Suomessa on muutama maahan-tuoja, joka tuo lainattavaksi valittavia elokuvia. Valikoima on suppea ja kaupallinen sekä muutamaa vuotta vanhempaa materiaalia ei pystytä hankkimaan, jos uusia painoksia ei tehdä. Vanhalle materiaalille ei saa lainausoikeuksia. Kirjaston elokuvavalikoima on käytännössä se, mitä suomalaisissa verkkokaupoissa on saatavilla. Vanhasta elokuvasta tai sarjasta pitäisi saada uusi painos, että sitä pystyisi hankkimaan kirjastoon.

Onko hankintaehdotuksille omaa budjettia?

Hankintaehdotukset otetaan samasta budjetista kuin muutkin hankinnat. Hankintaehdotukset otetaan vastaan ja lähetetään eteenpäin hankinnasta vastuussa oleville ja he päättävät hankitaanko ehdotusta. Hankintaehdotukset ovat pieni osa vuoden budjetista. Asiakkaiden hankintaehdotuksia pyritään hankkimaan tiettyyn pisteeseen asti. Kalliit hankintaehdotukset, kuten taidekirjat ja vinyylíkokoelmat jätetään yleensä hankkimatta. Kokoelmiin valittavan aineiston kohdalla toivotaan myös, että muutkin asiakkaat lainaisivat sitä. Kirjaston tavoite aineistolle on, että se pysyy liikkeessä.

Entä e-aineistojen hankintarajoitukset? Haluaisin kuulla myös lisää tietoa e-aineistojen hankinnasta.

Budjetti on hyvin pieni mutta pääsääntöisesti otetaan mitä ehdotetaan koska niitä tulee vähän. Toisinaan keskustellaan siitä, otetaanko ehdotettua e-aineistoa painettuna tai toisinpäin.

Omakustanteita ehdotetaan myös elektronisina, mutta e-aineistoja pystytään hankkimaan kirjastolle vain tietyistä paikoista.

Pidämme keskusteluja siitä mitkä aineistot ovat kannattavampaa hankkia e-aineistoina ja mitkä painettuina. Hinnat voivat yllättää puolin ja toisin. Välillä e-versio teoksesta on halvempi kuin painettu kirja ja toisinpäin, joten niistä pitää keskustella.

Sähköinen romantiikan kirjallisuus liikkuu paljon. E-kirjasarjojen lisenssien vanhentuessa koko sarja pyritään poistamaan kerralla, ettei ylimääräisiä osia jää roikkumaan, sillä muuten puuttuvia osia ehdotetaan uudestaan. Budjetti on otettava huomioon, uusinnat eivät ole aina mahdollisia.

E-äänikirjaehdotuksissa nousevat eniten esille kotimaiset uutuudet mitä ei ole vielä saatavilla painettuna sekä e-tietokirjat.

Usein teos mitä ei ole vielä painettuna kirjastossa on saatavilla elektronisena ensin. Hyvällä mahdollisuudella julkaisupäivänä elektroninen teos on saatavilla Ellibsissä ja painettu versio tulee jälkikäteen.

Tänä vuonna lähes kaikki ehdotetut e-äänikirjat eivät olleet saatavilla tai olivat liian kalliita. Liian kalliita ehdotuksia tai e-aineistoja, joille ei ole myönnetty lainausoikeuksia ei

pystytäkään hankkimaan. Asiakkaiden on vaikeaa ymmärtää, ettei kirjasto voi vain mennä ostamaan e-aineistoja.

Tietyt asiakkaat kysyvät fyysisiä äänikirjoja eivätkä ole kiinnostuneita e-äänikirjoista. Fyysisten äänikirjojen saatavuus on nykyään vähäinen. Asiakkaat haluavat fyysisen äänikirjan, koska he eivät osaa käyttää e-äänikirjoja tai omista niihin vaadittuja laitteita.

Olen huomannut hankintaehdotustilastoissa, että tulevaa aineistoa ehdotetaan hyvissä ajoin hankittavaksi kirjastolle, vaikka niiden julkaisusta ei olisi vielä enempää tietoa.

Niihin vastataan yleensä kohteliaasti, että kirjasto ei ota pyyntöä talteen varauksena. Vaskissa on olemassa uutuuksenseuranta, mistä asiakas voi tehdä seurannan tulevasta aineistosta, josta saa sitä mukaa ilmoituksen, kun aineisto on varattavissa.

Tätä tapahtuu myös pelien kohdalla. Asiakkaat muistuttelevat mitä pelejä on tulossa ja mitä kannattaisi hankkia. Asiakkaat eivät myöskään tiedä kuka on hankkimassa pelejä tai miten niitä hankitaan.

Asiakkaat ehdottavat usein elokuvia, joita ei ole vielä julkaistu DVD:nä tai Blu-Rayna.

On ihanaa, että kirjastojen aineistoja pidetään tärkeänä.

Kuinka monta nidettä ehdotetusta aineistosta hankitaan ja vaikuttaako useampi hankintaehdotus siihen?

Määrä ei välttämättä liity siihen. Jos tulee useampi hankintaehdotus ja ehdottajat haluavat varata teoksen niin molemmat laitetaan varausjonoon siinä järjestyksessä kumpi ehdotus tuli ensin. Jos aineisto on kysyttyä niin siitä on kannattavaa hankkia useampi kuin yksi kappale, ehdotuksien määrä ei aina vaikuta siihen.

Yleensä jos on hankintaehdotus mikä ei ole ollut meidän listoillamme niin ne eivät ole aina kovin tunnettuja. Hankintaehdotukset eivät ole suurelle yleisölle.

Pelien kohdalla isommat pelit ovat ennakkolistoilla hyvissä ajoin näkyvissä ja isoimmista julkaisuista huomaa nopeasti, jos listalta puuttuu jotain, esim. Sony'n julkaisut. Jostain syystä niitä ei aina markkinoida aina kirjastopalveluille ajoissa, jonka seurauksena hankintaehdotuksia lähetetään kirjastolle. Sitten kirjastopalveluihin otetaan yhteyttä, että peli saadaan uutuuksilistalle näkyville.

Entä oppikirjat? Oppikirjoista kysytään jonkin verran lisäkappaleita

Joidenkin oppikirjojen kohdalla tiedetään etukäteen mistä ottaa lisäkappaleita. Tarkistamme entuudestaan esim. talouden ja yhteiskunnan kirjoja, miten niitä on lainattu ja niitä hankitaan suoraan enemmän.

Koulujen oppikirjoja otetaan korkeintaan 3 kappaletta. Yliopiston, amk ja muiden oppilaitosten suomenkielisiä kirjoja otetaan enemmän sitä mukaa kun niitä tarvitaan.

Englanninkielisten oppikirjojen hankinnassa tieto-osastolla ollaan tarkempia. Niihin on oltava enemmän varauksia, että otettaisiin lisäkappaleita. On myös otettava huomioon, kuinka paljon kirjoja oppilaitoksilla on saatavilla. Englanninkielistä oppimateriaalin hankintaa tehdään enimmäkseen hankintaehdotusten perusteella.

Mm. tietokirjoista ehdotetaan toisinaan uusia painoksia. Kuinka paljon näitä pidetään kirjastolla silmällä?

Tieto-osastolle on tärkeää, että uudet painokset tietokirjoista hankitaan. Vanhat painokset yleensä vanhentuvat uuden ilmestyessä.

Jos kuvailun osastolla huomataan, että tietokirjasta on tullut uusi painos tietokirjasta, niin kirjastolla olevan tietokirjan vanhan painoksen väliin laitetaan vaaleanpunainen lappu, että kokoelmanhoitaja huomaa sen. Sitten arvioidaan, kuinka suuria muutoksia uuteen painokseen on tullut ja sen hankkimista harkitaan. Vanhaa painosta ei välttämättä poisteta, koska se saattaa olla lainassa. Vanhatkin painokset kelpaavat vielä joissain tapauksissa, mutta ne poistetaan, jos niille ei ole enää tarvetta.

Musiikkiosastolle toisinaan ehdotetaan kirjaston kokoelmassa olevaa levyä, josta on ilmestynyt uusi painos. Esim. Deluxe painos, jossa on lisämateriaalia. Näissä tapauksissa mietitään, onko lisämateriaali hankinnan arvoinen.

Huomasin hankintaehdotusten joukossa ehdotuksen köysisidontaa käsittelevästä kirjasta. Mihin se luokiteltaisiin ja miten eroottiseen aineistoon suhtaudutaan?

Köysisidonnan kirja menisi 59.35 luokkaan, eli seksologiaan. Kyseiseen luokkaan ei tule hirveästi ehdotuksia.

Taiteen ja erotiikan raja on hankala määritellä. Onko kyse erotiikasta vai pornosta. Viiva on veteen piirretty ja näitä mietitään kirjastolla tapauskohtaisesti.

Vastaavanlainen asia on myös historiallisen kontekstin hahmottaminen. Kirjastolle on ehdotettu teosta, joka oli natsipropagandaa ilman kontekstia. Propaganda oli aitoa ja sitä oli ollut lehdissä historiassa antisemitismin aikakaudella. Propaganda ei tässä tapauksessa sopinut sarjakuvien keskelle, eikä tietokirjallisuuteen sillä siinä ei ollut historiallista hahmottelua riittävästi.

Tietyille aihepiireille on perustelut siihen miksi niitä ei hankita. Hankintaehdotuksia ei sensuroida. Tällä hetkellä kohua herättänyt kirja voi olla tulevaisuuden tutkimuskohde. Tulevaisuuden tutkijaa varten hankitaan myös aineistoa. Lähtökohtaisesti asiakkaita pyritään palvelemaan järjen rajoissa. Emme myöskään ole yliopiston kirjasto tai koulun kirjasto. Kaikkea ei pyritä hankkimaan sen takia.

Joukossa on myös hankintaehdotusten tekijöitä, jotka suhtautuvat kirjastoon osana vihollista. Punavihreä vihollinen, joka täytyy tuhota sisältä päin, jonka seurauksena ehdotetaan kyseenalaista aineistoa kirjaston kokoelmiin.

Entä esineiden hankintaehdotukset? Olen nähnyt ehdotuksia peitetikkikoneelle, 3D laseille ja sähköavusteiselle laatikkopyörälle.

Esinehankintaehdotukset käyvät johtoryhmän kautta. Ne vaativat Käytännönjärjestelyä ja rahaa ja muuta selvitettävää.

Esinehankintaehdotukset on lähetetty asiakaspalvelun palvelupäällikölle. Kirjastoon on valmistumassa ns. paja, jossa on tarkoitus testata ja tarjota käyttöön erilaisia työkaluja ja välineitä. Niiden hankkimista on pohdittu toisen ryhmän kanssa. (toimeksiantaja 2021.)

Roskapihdit ja lumilapio tulivat asiakasehdotuksina Turun kaupunginkirjastolle. Jotkut kirjastot hankkivat verenpainemittareita ja tietyt kunnat hankkivat erilaisia esineitä. Joillakin esineillä voi olla niin kova kysyntä, että se vaatisi enemmän työtä kirjaston henkilökunnalta ylläpitää niiden lainauskuntoa ja opettaa niiden käyttöä.

Musiikkiosastolle tuli hiljattain hankintaehdotus viulusta. Viulu ei kestä samalla tavalla käyttöä kuin kitarat tai muut lainattavat soittimet. Viulun virittäminen on vaikeampaa kuin kitaran tai kanteleen viritys. Luultavasti emme hanki sitä. Ajatus oli kaunis mutta se ei ollut järkevästi toteutettavissa. Puhallinsoittimiakin on kysytty ennen korona-aikaa mutta niitä ei voi hygieniasyistä ottaa käyttöön.

Kuinka kauan tavallisen hankintaehdotuksen käsittelyyn menee aikaa?

Ohjeena on hoitaa ne mahdollisimman nopeasti. Kukin pyrkii katsomaan päivittäin hankintaehdotuksia, jos aikaa riittää. Hankintaehdotus voi mennä käsittelijältä saman tien hankintaan ja hankinnassa voi kestää kauemmin, että aineisto saapuu kirjastoon.

Hankintaehdotusten käsittelyyn menee hirveästi aikaa. Ajassa mikä menee yhden ihmisen hankintaehdotukseen, ehtisi hankkia monta kirjaa suoraan listoilta. Kirjeenvaihto asiakkaiden kanssa on aikaa vievää. Varsinkaan kun kaikille ei riitä, jos ehdotusta ei pystytä hankkimaan. Jotkut ottavat sen asiallisena ja jotkut vaativat siihen selityksen.

Siinä kohtaa, kun hankintaehdotuksesta joutuu kieltäytymään, on välillä taiteiltava miten siihen vastaa. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan loukata, kun joillekin asiakkaille voi olla hyvin henkilökohtaista tai tärkeää, jos jotain ei pystytä hankkimaan. Sen takia joutuu miettimään sopivaa selitystä. Esim. sopimustoimittajilta ei löydy tai ehdotus on liian kallis ja olosuhteet eivät ole tälle nyt sopivat, ettei se olisi henkilökohtaista.

Tekstin sisään pyritään sisällyttämään, että samalla palvellaan kaikkia kirjaston käyttäjiä eikä vain yhtä henkilöä. Jos kielteiseen viestiin tulee vastaus, niin suurimman osan ajasta kiitetään siitä, että on antanut selityksen.

Englanninkielisestä kaunokirjallisuudesta tulee päivittäin paljon hankintaehdotuksia. Jos on lomalla, niitä on valtava nippu käsiteltävänä sen jälkeen.

Silloin jos asiakkaat ehdottavat esim. kokonaisen sarjan hankkimista, sovitaan että hankitaan kirjastoon pari ensimmäistä osaa ja katsotaan, kuinka paljon niitä lainataan. Yleensä asiakkaat ovat ymmärtäväisiä sen suhteen.

Asiakkaat tapaavat ehdottaa paria sarjan ensimmäistä osaa ja joskus kokonaisia sarjoja.

Englanninkielisissä sarjoissa on paljon esiosia, jatkosarjoja ja väliosia, joita ei ole saatavilla ollenkaan painettuna, vaan elektronisena Kindlessä tai Overdrivessa. Joissain tapauksissa asiakas haluaa fyysisen painoksen kirjasta mitä ei ole julkaistu painettuna lainkaan.

Pari vuotta sitten eräs ryhmä ehdotti tietynlaista Amerikkaan liittyvää poliittista kirjallisuutta tieto-osastolle. Jotkut kirjat olivat hyviä ja niitä saatettiin tilata yksi tai kaksi, mutta sitten kun huomaa että ehdotuksia tulee kuukaudessa kymmenen samasta aiheesta niin

ei ole mahdollista palvella yhtä ihmistä tai pientä ryhmää niin hyvin että hankitaan kaikki mitä he haluavat etenkin, jos aineisto ei liiku heidän ulkopuolellansa.

Englanninkielisen kaunokirjallisuuden osastolle on myös tullut vastaavia hankintaehdotuksia yhdeltä henkilöltä. Ehdotukset olivat amerikkalaisen pienkustantamon kauhujulkaisuja. Jossain kohtaa asiakkaalle ilmoitettiin, että monta hänen lähettämäänsä hankintaehdotusta on hankittu ja ne ovat kalliita. Hän oli vastannut siihen, että kirjastossa naiset hankkivat kirjallisuutta naisille, se on syrjintää. Ehdottajalle oli hankittu jo useampi kirja, kirjasto ei voi palvella pelkästään yhtä asiakasta ja kasvattaa kirjaston kokoelmaa yhdestä genrestä liikaa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Parannusehdotuksia Turun kaupunginkirjaston hankintaehdotuslomakkeeseen

Omien havaintojeni ja ryhmähaastattelujen perusteella hankintaehdotuslomakkeeseen löytyi ajatuksia, kuinka siitä voisi tehdä paremman. Ehdotuksia on ajateltu asiakkaan ja hankintaehdotuslomakkeen käsittelyn näkökulmista.

ISBN-tunnukselle voisi lisätä hankintaehdotukseen oman kohtansa tai maininnan lisätietojen yhteyteen, kun kirjoja ehdotetaan.

Jos hankintaehdotuslomakkeen kohdassa 5 aineistolajiksi valitsee elokuvan, se avaa lisävalinnan levyformaateille. Peleille voisi tehdä samanlaisen lisävalinnan, johon olisi listattu tämänhetkiset pelialustat, kuten Nintendo Switch, Playstation 4 ja 5, Xbox One ja Series X sekä lisäksi oma valinta lautapelille. Lisävalinnan sijasta peli tekstin kohdalla voisi olla lisätietona kehotus kirjoittaa pelialusta muuta tietoa teoksesta tekstilaatikkoon.

Aineistolajissa kohta Muu voisi avata tekstilaatikon, johon aineistolajia pystyy tarkentamaan tai sen vieressä voisi olla kehotus tarkentaa kohtaan 4, eli muuta tietoa teoksesta. Muu voisi olla viimeinen vaihtoehto aineistolajiluettelossa.

Varauksen noutopaikka kohdassa voisi olla pudotusvalikko, josta voi valita haluamansa kirjaston sen sijaan että käyttäjän täytyy itse kirjoittaa kirjaston nimi.

Kohderyhmän lisääminen muihinkin aineistolajeihin kuin kirjaan voisi helpottaa hankintaehdotusten käsittelyä.

Elokuvan lisäksi aineistolajissa voisi olla tarkentamassa tv-sarja tai sarja.

Sarjakuvia ehdotetaan hankittavaksi paljon, joten sarjakuva voisi olla hyvä lisäys aineistolajiin.

Vaskin verkkokirjaston asiakkaana kirjastossa sivulla kerrotaan (vaski.finna.fi 2021) elokuvatallenteiden ja e-aineistojen lainausoikeuksista ja että suurten suomalaisten kustantamoiden uutuskirjoja ei tarvitse ehdottaa. Tiedot voisi sijoittaa hankintaehdotuslomakkeeseen, koska lomakkeen linkki Vaskin verkkokirjaston etusivulla ja lisätiedot jäävät syrjään.

5.2 Mitä kirjasto voisi ottaa huomioon hankintaehdotustilastoista

Haastattelujen ja hankintaehdotustilastojen perusteella ilmeni asioita, joita kirjastolla voisi ottaa paremmin huomioon hankintaehdotuksiin liittyen.

Hankintaehdotuksia voisi tuoda enemmän esille nuorille käyttäjille, sillä nuorten aineistoja ei ole ehdotettu kirjastolle paljoa hankintaehdotuslomakkeiden kautta. Kuten haastattelussakin keskusteltiin, olisi hyvä saada nuorten ääntä kuuluville paremmin kirjastossa ja että sitä on toivottu nuorten osastolla, koska silloin olisi helpompaa pysyä perillä nuorten trendeistä ja saada uudenlaista tietoa. Nuorille olisi tärkeää välittää tietoa siitä, että he voivat vaikuttaa kirjastossa.

Selkokielistä aineistoa ei ehdoteta hankittavaksi. En usko sen olevan tällä hetkellä ongelma, sillä selkokielen kirjallisuuden määrä on vähäinen, kuten toisessa haastattelussakin tuli ilmi. Kirjasto hankkii valmiiksi lähes kaikki selkokielliset aineistot mitä on saatavilla. Monikielinen aineisto on hankintaehdotuksissa heikommin esillä, mutta niiden saatavuus on kirjastolle heikkoa.

Kirjasto voisi jollain tavalla tuoda hankintaprosessia näkyvämmäksi asiakkaille. Hankinnassa on paljon asioita mistä asiakkaat eivät tiedä ja voisi olla hyödyksi, jos heille annettaisiin enemmän tietoa siitä, mitä hankinnan prosessiin kuuluu. Tämä nousi haastattelussa esille useaan otteeseen. Hankintaehdotusten tekeminen olisi myös asiakkaille helpompaa, jos hankintaprosessi olisi läpinäkyvämpää.

Kirjaston on mahdotonta toteuttaa jokainen hankintaehdotus. Kirjaston henkilökunta, tila ja vuosittaiset budjetit eivät mahdollista sitä. Kirjaston omat hankintakanavat eivät mahdollista kaiken aineiston hankkimista.

Elokuvilla ja e-aineistoille on saatava lainausoikeudet, että niitä voidaan ottaa kirjastokäyttöön. E-aineistojen lainausoikeudet ovat väliaikaisia ja vanhoille elokuvatallenteille ei pystytä hankkimaan lainausoikeuksia erikseen. Kirjasto ei myöskään pysty hankkimaan digitaalisia elokuvia, pelejä tai musiikkia, ellei niistä tehdä fyysistä julkaisua. Kirjaston henkilökunta ja hankintaehdotusten käsittelijät eivät pysty vaikuttamaan näihin asioihin itse. Liian kallista aineistoa ei pystytä yleensä hankkimaan, sillä vuotuinen hankintabudjetti on rajallinen.

Hankintaehdotusten käsittely vaatii paljon työtä ja siihen käytetään henkilökunnan toimesta paljon aikaa. Asiakaspalvelu prosessin aikana pyritään myös toteuttamaan

mahdollisimman hyvin. Kirjastolla ei ole riittävästi resursseja pitää silmällä kaikkea olemassa olevaa aineistoa, joten hankintaehdotukset ovat hyvä tapa tuoda kirjastolle uutta ja erilaista aineistoa.

E-aineistojen hankintaehdotukset otetaan parhaan mukaan huomioon, mutta mahdollisuus niiden toteuttamiseen on rajallista, sillä e-aineistojen lisenssit ovat kalliita tai niitä ei ole myönnetty kirjastoille lainkaan. E-aineistojen kohdalla on paljon asioita mihin kirjasto ei voi itsenäisesti vaikuttaa, kuten e-aineistoilla olevat alustat, joiden on oltava kirjaston käyttöympäristössä yhteensopivia.

6 YHTEENVETO

Hankintaehdotustilastojen ja haastatteluiden seurauksena löysin asioita, joita Turun kaupunginkirjasto voisi ottaa hankintaehdotusten perusteella huomioon sekä miten Vaski-verkkokirjaston hankintaehdotuslomaketta voisi parantaa.

Hankintaehdotustilastojen pohjalta paljastui, että nuorten aineistoa ehdotetaan todella vähän. Nuoret voisi ottaa paremmin huomioon tuomalla heille esiin mahdollisuutta ehdottaa haluamaansa aineistoa ja saamalla omaa ääntään sitäkin kautta kirjastossa kuulluville.

Hankintaehdotuslomaketta voi parantaa pienillä muutoksilla ja lisäyksillä, esim. ISBN-tunnuksen lisääminen, pelien formaatin tarkentaminen, pudotusvalikko noutokirjastolle kirjaston nimen kirjoittamisen sijaan, sarjakuvan lisääminen aineistolajillistalle, muu-kohdalle lisämaininta tiedon tarkentamiseksi ja kohderyhmän lisääminen muihin aineistolajeihin.

Kirjasto voisi tehdä hankintaprosessiaan läpinäkyvämmäksi, mikä auttaisi asiakkaita ymmärtämään mitä kaikkea kirjaston hankinta sisältää. Hankintaehdotuksia olisi myös helpompaa tehdä, kun tietää miten prosessi kulussien takana toimii ja mitä esteitä siinä on.

Kirjastolla on aineiston hankinnassa paljon rajoja, kuten lainausoikeuksien saaminen elokuville ja e-aineistoille, aineistojen hinnat, lainattavien esineiden ylläpito, kirjaston fyysiset tilat, vieraskielisen aineiston hankkiminen sekä mitä sopimustoimittajilla on saatavilla.

Kirjaston tavoitteet ja suhtautuminen asiakaskuntaansa on muuttunut ajan myötä. Kansansivistys ja itseopiskelu kirjaston pääasiallisina tavoitteina teki kirjastosta autoritaarisemman, joka tarkoitti, että vain kirjasto tietää mikä on sivistyksen tarpeessa oleville ihmisille hyväksi ja mikä kirjallisuus on epäsiiveellistä tai alempiarvoista kuin toinen.

Kirjastolaki on muovannut kirjastojen tavoitteita ajan kuluessa koululaitoksen tapaisesta kulttuurin ylläpitäjäksi. Sivistämisen tarpeen lisäksi on tuotu kulttuurin ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Lukuharrastus on kehittynyt lukemiskulttuuriksi ja kirjastolain toteuttamisen tavoitteina ovat yhteisöllisyys, moniarvoisuus ja kulttuurinen moninaisuus.

Opin paljon uutta hankintatyön historiasta ja mitä se on pitänyt sisällään ja kuinka kirjaston suhtautuminen omaan asiakaskuntaansa on muuttunut, joka nykypäivänä mahdollistaa sen, kuinka hyvin kirjaston asiakkaat voivat vaikuttaa kirjaston aineistovalintaan.

Haastattelut menivät mielestäni hyvin. Keskustelut etenivät jouhevasti ja sain kaikki tarvittavat tiedot niistä. Ensimmäisen haastattelun päätteeksi sain kommentin siitä, kuinka mukavaa oli, että pääkirjaston henkilökuntaa eri osastoilta rakennusta oli saatettu yhteen ja kuinka peleistä keskustelu oli mielenkiintoista. Haastatteluista jäi tunne, että haastattelemani henkilökunta näkee paljon vaivaa työhönsä ja pyrkii palvelemaan asiakkaita mahdollisimman hyvin.

Opin myös paljon siitä, miten hankintaehdotusten käsittely toimii kulissien takana ja miten hankintaehdotus tehdään.

Tätä tutkimusta voisi mahdollisesti jatkaa vertaamalla Turun kaupunginkirjaston hankintaehdotustilastoja ja lomaketta muihin kirjastokimppoihin, kuten vaikka Helmet-, Lukki-, Piki-, Eepos- tai Hellekirjastoihin.

Jatkotutkimuksen avulla voisi myös selvittää keinoja saada nuoria kirjaston käyttäjiä tekemään hankintaehdotuksia ja välittää sitä tietoa eteenpäin. Sen avulla kirjasto voisi saada uutta tietoa nuorten trendeistä suoraan nuorilta.

LÄHTEET

- Aromaa, Jonni. 2020. Otava-konserni veti äänikirjat pois kirjastojen ulottuvilta – kansallista e-kirjastoa hahmotellaan valtion tuella. <https://yle.fi/uutiset/3-11183060>. Viitattu 7.10.2021.
- Asetus kansankirjastoista 27.4.1928/144. Suomen asetuskokoelma. [https://fi.wikisource.org/wiki/Asetus_kansankirjastoista_\(1928\)](https://fi.wikisource.org/wiki/Asetus_kansankirjastoista_(1928)). Viitattu 27.9.2021.
- Eskola, Eija. 1991. Rukousnauha ja muita romaaneja - Suomennetun kaunokirjallisuuden valinta yleisissä kirjastoissa 1880–1939. Jyväskylän yliopisto.
- Inkilä, Arvo. 1960. Kansanvalistusseura Suomen vapaassa kansansivistystyössä. Otava. Helsinki.
- Hibner, Holly & Kelly, Mary. 2010. Making a collection count - A holistic approach to library collection management. Chandos Publishing. Cambridge.
- Hypén, Kaisa. 2016. Kokoelmat ovat kirjastopalvelujen ytimessä. <https://www.turku.fi/blogit/kulttuuriblogi/kokoelmat-ovat-kirjastopalvelujen-ytimessa>. Viitattu 27.9.2021.
- Kannila, Helle. 1967. Kirjanvalinnan ongelmia. WSOY. Porvoo.
- Kansankirjastolaki 20.4.1928/131. Suomen asetuskokoelma. <https://fi.wikisource.org/wiki/Kansankirjastolaki>. Viitattu 17.9.2021.
- Kirjastoasetus 30.03.1962/268. Suomen asetuskokoelma. https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_kunnalliset_asetuskokoelmat/pdf/Kunnallinen_asetuskokoelma_1962.pdf. Viitattu 15.9.2021.
- Kirjastolaki 21.3.1986/235. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1986/19860235>. Viitattu 15.9.2021.
- Kirjastolaki 4.12.1998/904. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980904>. Viitattu 15.9.2021.
- Laki yleisistä kirjastoista 29.12.2016/1492. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>. Viitattu 15.9.2021.
- Musasto. 2019. Lautapelejä lainattavaksi Turun pääkirjaston musiikkiosastolle. <https://musasto.wordpress.com/2019/05/31/lautapeleja-lainattavaksi-turun-paakirjaston-musiikkiosastolle/>. Viitattu 9.11.2021.
- Nuotio, Samuli; Perälä, Keijo; Putkonen, Anneli & Gronow, Pekka. 1974. Lainakirja. Tammi. Helsinki.
- Oranen, Eero. 2014. Valoa kansalle: 140 vuotta suomalaista sivistystä.hansaprint Oy. Vantaa.
- Sive, Vilho. 1937. Kirjain valinta maaseutukirjastoihin. Kansanvalistus- ja kirjastolehti 7. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/921113?page=30>. Viitattu 27.9.2021.
- Tarkiainen, Kari. Tarkiainen, Viljo. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. 2001. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (viitattu 21.9.2021) Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004819> (ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)
- Varpio, Yrjö. Vasenius, Valfrid. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu. 2001. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– Viitattu 20.9.2021 Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002966> (ISSN 1799-4349, verkkójulkaisu)

Vaski.finna.fi. 2021. Hankintaehdotus. <https://vaski.finna.fi/Content/asiakkaana>. Viitattu 7.10.2021.

Vaski-kirjastot. 2018. Vaski-kirjastojen kokoelmalinjaus 2018. https://vaski.finna.fi/themes/custom/files/Vaski_kokoelmalinjaus_2018.pdf. Viitattu 16.9.2021.

Vatanen, Pirjo 1999. Sääty-yhteiskunnasta kansalaisyhteiskuntaan: Kirjastot amerikkalaistuvat. Teoksessa Kirjastojen vuosisata. Toim. Ilkka Mäkinen. BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsinki, s. 29-94.

Vatanen, Pirjo 2002. Sääty-yhteiskunnan kirjastosta kansalaisyhteiskunnan kirjastoksi: Yleisten kirjastojemme murroskausi 1890-luvulta 1920-luvulle. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.